

તંત્રી સ્થાનેથી

રમઝાન મહીનામાં મુસલમાનો ઝકાત - સદક અને ખૈરાતની ફરજ પૂરી કરે છે. માલદારો ઝકાત કાઢે છે, ઝકાતથી આગળ વધીને વધારે ખૈરાત પણ કરે છે. ગરીબો પણ ગરીબી છતાં એમનાથી બનતા પ્રયત્નો કરીને મસ્જિદ, મદરસામાં ચંદાઓ આપે છે. દરેક માણસ પોતાના ઘરના લોકોને સારું ખવડાવે છે, એ પણ મોટો સદક અને સવાબનું કામ છે. એટલે આ મહીનામાં એક બીજી મહત્વની બાબત આ છે કે આપણો રૂપિયો ક્યાં જાય છે એની તકેદારી રાખીએ. ગત બે વરસોથી આ સ્થળે અમે બે વાતો લખતા આવ્યા છીએ. આજે એને ફરી દોહરાવી લઈએ.

આપણી ઝકાત ખૈરાતમાં આજકાલ નકારાત્મક પરિબળ ઉમેરાયું છે. અને તે છે ઘરના દરવાજે આવીને ઉભા રહેતા ફકીરો અને સવાલીઓ.. સામાન્ય રીતે આ લોકોનો ધંધો જ માંગવાનો હોય છે, તેઓ સાચે જ ગરીબ નથી હોતા. બલકે ઘણા માલદાર હોય છે, અને બેશરમ બનીને ભીખારી બની ગયા હોય છે. આવા લોકો રોઝેદાર પણ નથી હોતા. આપણા મહોલ્લામાંથી નીકળીને મહોલ્લાના નાકે જ દિન દહાડે ખાતા-પીતા હોય છે. શહેરો અને ગામડામાં મોટા ટોળાં આવા ભીખારીઓના ઉતરી પડે છે. આવા ભિખારીઓનો અનુભવ દરેકને હોય જ છે. એમના વિશે આપણે એક બીજાના મોંઢે ઘણું બધું સાંભળતા હોય છે, માટે એની વિગત લખવાની જરૂર નથી.

યાદ રાખો ! આપણા રૂપિયા આવા લોકોને આપવામાં હરગિઝ વપરાવા ન જોઈએ. કોઈ સાચા જરૂરતમંદને તો આપણે ૨૦૦ - ૫૦૦ રૂપિયા ઝકાતના આપીએ છીએ. આવા ભિખારીઓને રોજ રોજ જે કંઈ આપીએ છીએ એમાં કોઈ નિચ્ચત પણ નથી હોતી. એમની સાચી સ્થિતિની જાણકારી ન હોવાથી ઝકાતની નિચ્ચત કરવી પણ મુશ્કેલ છે. અને હિસાબ કરીએ તો ફક્ત એક શહેરમાંથી એક મહીનામાં લાખો અને કરોડો રૂપિયાની આપણી ખરી અને ચોખ્ખી રકમ વેડફાય જાય હોય છે. માટે આવા ભિખારીઓને દેવાનું બંધ કરીને રોજના દસ, વીસ, પચાસ, સો રૂપિયા ઘરમાં ભેગા કરીને મહીનાના અંતે કોઈ સારા હકદારને, અને શક્ય હોય ત્યાં સુધી કોઈ સગા કે રિશ્તેદારને આપવામાં આવે તો ઘણો જ દીની - દુન્યવી લાભ થઈ શકે છે. ●●●●●

મઆરિકુલ હદીસ

હઝરત મવલાના મંઝૂર નોમાની (રહ.)

અનુવાદ : મવલાના યાકૂબ બારીવાલા સા. રહ.

૧૨૨

(બ્લેકબર્ન. યુ.કે.)

નમાઝમાં દુરૂદ શરીફનો મોકો અને તેની હિકમત

જેમ કે જાણીએ છીએ કે દુરૂદ શરીફ નમાઝની છેવટમાં એટલે કે છેલ્લા કાયદામાં તશહહુદ પછી પઢવામાં આવે છે. ખુલ્લી વાત છે કે એ જ એના માટે સારામાં સારો મોકો છે. અલ્લાહના બંદાઓને રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)ની સુચના અને તાલીમના સદકામાં ઈમાન મળ્યું, અલ્લાહને તેણે ઓળખ્યો અને નમાઝની શકલમાં તેના દરબારની હાજરી તથા હમ્દ, તરબીહ, ઝિક્ર, અને મુનાજાતની દૌલત જેવી એક પ્રકારની મેઅરાજ તેને નસીબ થઈ, અને છેલ્લા કાયદાના તશહહુદ પર આ નેઅમત પરિપૂર્ણ થઈ ગઈ, હવે તેને હુકમ છે કે અલ્લાહના દરબારથી વિદાય થતાં અને પોતાના માટે કંઈ માંગતા પહેલાં હઝરત મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)ના ઉપકારો યાદ કરીને જે તેમની જ હિદાયતના સદકામાં આ દરબાર સુધી પહોંચવાનું અને એ સિવાય બીજું બધું નસીબ થયું, અલ્લાહ પાસે આપના માટે અને આપની જીવન સાથી પાક બીબીઓ અને આપ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)ની અવલાદ માટે અલ્લાહ પાસે સારામાં સારી દુઆ કરે, એનાથી સારી કોઈ વસ્તુ એની પાસે નથી, જેને રજૂ કરી તે ઉપકારનો બદલો સામે રાખી ઉપકારનો હક અદા કરે, એટલા જ માટે દુરૂદ શરીફના આ ઉમદા કલ્માઓ સહાબા (રદિ.)ને હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ શિખવ્યા.

અહીંયા દુરૂદ શરીફનું વર્ણન નમાઝ વિષે આવ્યું હતું, એટલા માટે માત્ર

એ બે જ હદીષો પર લખવામાં આવે છે. તે સિવાય એ બારામાં વર્ણન લાયક જે હદીષો દુરૂદ શરીફની ફઝિલતો વગેરેની સંબંધીત રિવાયતો હદીષની કિતાબોમાં આવી છે. ઈ-શા અલ્લાહ તે "કિતાબુદ દઅવાત"માં તેની જગ્યાએ ટાંકવામાં આવશે. અને ઉપરોક્ત દુરૂદે ઈબ્રાહીમી સિવાય "સલાતો સલામ"ના જે બીજા શબ્દો હુજૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)થી ભરોષા પાત્ર સનદો સાથે રિવાયત કરવામાં આવ્યા છે. તે પણ ઈ-શા અલ્લાહ ટાંકવામાં આવશે.

દુરૂદ શરીફ પછી અને સલામથી પહેલા દુઆ

હમણાં મુસ્તદરક હાકિમના હવાલાથી હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રદિ.)નો ઈર્શાદ વર્ણન થઈ ચુક્યો છે કે નમાઝી તશહહુદ પછી દુરૂદ શરીફ પઢે, ત્યાર પછી દુઆ કરે, બલકે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રદિ.)ની એક હદીષથી જણાય છે કે છેલ્લા કાયદામાં તશહહુદ પછી અને સલામથી પહેલાં દુઆનો હુકમ કદાચ તે સમયે પણ હતો જ્યારે તશહહુદ પછી દુરૂદ શરીફ પઢવાનો હુકમ આવ્યો ન હતો, સહીહ બુખારી અને સહીહ મુસ્લિમ વગેરેની એક રિવાયતમાં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઉદ (રદિ.)થી તશહહુદ શિખવવા વાળી હદીષના જ છેવટમાં રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)નો ઈર્શાદ નકલ કરવામાં આવે છે કે "સુમ્મ લિયતખયર અહદૂકૂમ મિન દદુઆઈ અ'અજબહુ ઈલૈહિ ફ્યદઉ બિહી" એટલે નમાઝી જ્યારે તશહહુદ પઢી લે તો જે દુઆ તેને ગમતી હોય તે પસંદ કરી લે, અને અલ્લાહ પાસે તે જ દુઆ કરે.

અને એ જ વાત (કે તશહહુદ પછી દુઆ કરવામાં આવે) આગળ ટાંકવામાં આવતી હઝરત અૂબ હુરૈરહ (રદિ.)ની હદીષથી પણ જણાય છે.

મતલબ કે સલામ પહેલાં દુઆ કરવી હુજૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)થી તાલીમી રીતે પણ સાબિત છે અને અમલી રીતે પણ, અને એ મોકા માટે આપ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ અમૂક ખાસ દુઆઓ પણ શિખવી છે.

એ બાબતની માત્ર ત્રણ હદીષો અહીંયા ટાંકવામાં આવે છે.

(૧૬૭) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا فَرَغَ أَحَدُكُمْ مِنْ التَّشْهُدِ الْآخِرِ فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ شَرِّ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ - (رواه مسلم)

તરજુમો:- હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ ફરમાવ્યું: જ્યારે તમો લોકો છેલ્લું તશહહુદ પઠી પરવારી જાઓ, તો ચાર ચીજોથી અલ્લાહની પનાહ માંગવી જોઈએ, (૧)જહન્નમના અઝાબથી (૨)કબરના અઝાબથી (૩)જીવન અને મરણની પરિક્ષાથી (૪)અને દજ્જાલના ફિત્નાથી. (મુસ્લિમ શરીફ)

(૧૬૮) عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ يُعَلِّمُهُمْ هَذَا الدُّعَاءَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ قَوْلُوا "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ - (رواه مسلم)

તરજુમો:- હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ) સહાબા (રદિ.)ને આ દુઆ એવી રીતે શિખવતા હતા જેવી રીતે કુર્આનેપાકની કોઈ સૂરત શિખવ્યા કરતા હતા, ઈશાદ ફરમાવતા હતા કે કહો: "અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઉઝુબિક" એટલે એય અલ્લાહ! હું તારી પનાહ માંગું છું જહન્નમના અઝાબથી અને પનાહ માંગુ છું કબરના અઝાબથી અને પનાહ માંગુ છું દજ્જાલના ફિત્નાથી, અને પનાહ માંગુ છું જીવન અને મરણની આજમાઈશો (પરિક્ષાઓ)થી.

(સહીહ મુસ્લિમ)

ખુલાસો :- આ દુઆ દુનિયા આબિરતની મુસીબતો અને આફતો ત્યા દરેક જાતની બદ બખ્તીઓથી બચવા માટે ઘણી જ મજબૂત દુઆ છે. તેમાં સૌ પ્રથમ જહન્નમ અને કબરના અઝાબથી પનાહ માંગવામાં આવી છે. જે ઘણી જ સખત અને સોચી ના શકાય એવા અઝાબ ત્યા માણસની સૌથી મહાન બદબખ્તી છે. તે પછી દજ્જાલના મહાન ફિત્નાથી કે જે આ દુનિયામાં ઉપસ્થિત થતા દરેક ફિત્નાથી મહાન ફિત્નો છે. જેમાં ઈમાન સલામત રહેવું અઘરું છે. ત્યાર પછી મુખ્યત્વે જીવન મરણના બધા ફિત્નાઓ અને બધી

આજમાઈશોમાંથી કે જેમાં દરેક નાની મોટી મુસીબત અને દરેક ગુનોહ અને ગુમરાહી શામેલ છે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.)ની આ હદીષમાં ભલે તેનું વર્ણન નથી કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ) કયા મોકા માટે આ દુઆ તાલીમ ફરમાવતા હતા. પરંતુ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.)ની ઉપરોક્ત હદીષથી જણાય છે કે એનો ખાસ મોકો છેલ્લા કાયદામાં તશહહુદ પછી અને સલામથી પહેલાં છે. એ જ દુઆ વિષે સહીહ બુખારી અને સહીહ મુસ્લિમમાં હઝરત આયશા સિદીકા (રદિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ) જાતે પણ નમાઝમાં એ દુઆ માગ્યા કરતા હતા બલકે તેમાં ઉપરોક્ત દુઆની છેવટમાં આ વધારો પણ છે. "અલ્લાહુમ્મ ઈન્નિ અઉઝુબિક મિનલ્મઅસમે વ મિનલ્મગરમિ", એય અલ્લાહ ! હું તારી પનાહ માગું છું ગુનાહની દરેક વાતથી, અને કરજના બોજથી બેહતર છે કે આ દુઆ એ જ વધારા સાથે નમાઝમાં સલામથી પહેલા પઢવામાં આવે.

(૧૬૯) عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ----- عِلْمَنِي دُعَاءَ
 ادْعُوْبِهِ فِي صَلَوَتِي قَالَ قُلْ اَللّٰهُمَّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيْرًا وَلَا يَغْفِرُ
 الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ فَاغْفِرْ لِيْ مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَاَرْحَمِنِي اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ
 الرَّحِيْمُ-
 (رواه البخارى ومسلم)

તરજુમો:- હઝરત અબૂ બકર સિદીક (રદિ.)થી રિવાયત છે કે મેં હુઝૂર (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)ને અરજ કરી યા રસૂલુલ્લાહ! (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)મને કોઈ એવી દુઆ શિખવાડો, જે હું નમાઝમાં માંગ્યા કરું? તો આપ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ ફરમાવ્યું: આ રીતે માંગો: "અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ઝલમ્તુ નફ્સી ઝુલ્મન કષિરન" (એય અલ્લાહ! મેં પોતે મારા પર ઘણા ઝૂલ્મ કર્યા છે. (એટલે ગુનાહોથી પોતાને બરબાદ કરી રાખ્યો છે.) અને તારા વગર કોઈ ગુનાહોને માફ કરનાર નથી, બસ એય મારા અલ્લાહ! તું માત્ર તારા તરફથી અને તારી મહેરબાની અને ફઝલથી મને બખ્શી દે, અને મારા ઉપર રહમ ફરમાવ, બસ તુ જ માફ

કરનાર અને ઘણો જ રહમ કરનાર છે. અને બખ્શિશ તથા રહમ ફરમાવ. બસ તુ જ માફ કરનાર અને ઘણો જ રહમ કરનાર છે. અને બખ્શીશ તથા રહમત તારાજ જાતી ગુણો છે.)

ખુલાસો :- આ હદીષમાં એ તો સાફ વર્ણન છે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ સિદ્દીકે અકબર (રદ્દિ.)ની દરખાસ્ત પર આ દુઆ નમાઝમાં પઢવા માટે શિખવી હતી, પરંતુ એ વાતનું શબ્દોમાં વર્ણન નથી કે નમાઝની છેવટમાં સલામ પહેલાં પઢવા માટે શિખવી હતી, પરંતુ હદીષ વેત્તાઓ એ લખ્યું છે કે નમાઝમાં દુઆનો એ જ ખાસ મોકો અને મહલ છે. અને રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ એ જ મોકા પર ફરમાવ્યું હતુ કે તશહહુદ પછી સલામથી પહેલાં અલ્લાહ તઆલા પાસે માંગવા માટે બંદો કોઈ સારી દુઆ પસંદ કરે, અને તે જ અલ્લાહથી માંગે, (જેમકે હઝરત ઈબ્ને મસ્ઉદ (રદ્દિ.)ની સહીહેન વાળી હદીષથી હમણા ઉપર માલૂમ પડ્યું છે) એટલા માટે ઝાહેર એ જ છે કે સિદ્દીકે અકબર (રદ્દિ.)એ એ મોકાની દુઆ માટે તાલીમની દરખાસ્ત કરી હતી. અને રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ આ દુઆ તેમને એ મોકા માટે જ તાલીમ ફરમાવી, કદાચ એને જ ધ્યાનમાં રાખી ઈમામ બુખારી (રહ.)એ સહીહ બુખારીમાં આ હદીષ "બાબુ દુઆએ કબ્લ સ્સલામ"ના શિર્ષક હેઠળ રિવાયત કરી છે.

આ દુઆમાં વિચાર કરવા અને સમજવા જેવી ખાસ વાત એ છે કે હઝરત સિદ્દીકે અકબર (રદ્દિ.) જે વારંવાર જન્નતની ખુશ ખબરીથી પાવન થઈ ચુક્યા હતા અને જેઓ ચોક્કસ પણે ઉમ્મતમાં સૌથી અફઝલ છે. અને તેમની નમાઝ પુરી ઉમ્મતમાં સૌથી સારી અને કામિલ નમાઝ છે. અહીયા સુધી કે જાતે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ છેલ્લી બીમારીમાં તેમને ઈમામ બનાવ્યા, અને તેમની પાછળ પોતે નમાઝ પઢી, તેઓ દરખાસ્ત કરે છે કે મને કોઈ ખાસ દુઆ શિખવાડો, જે હું નમાઝમાં (એટલે તેના અંત પર સલામથી પહેલા) અલ્લાહથી માંગ્યા કરું, રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ તેના જવાબમાં તેમને આ દુઆ તાલીમ ફરમાવે છે.

મતલબ કે આપ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ તેમને બતાવ્યું કે એય અબૂ બકર ! નમાઝ પઠી દિલમાં એ વસ્વસો ન આવવો જોઈએ કે અલ્લાહની ઈબાદતનો હક અદા થઈ ગયો, અને કંઈક કરી લીધું બલ્કે નમાઝ જેવી ઈબાદતના અંતમાં પણ પોતાને માથાથી પગ સુધી ગુનેહગાર અને ખતાકાર સમજી તેની સામે પોતાની ગુનેહગારીનો ઈકરાર કરો, અને તેની પાસે માફી, બખ્શિશ અને રહેમની ભીખ માંગો, અને એવું કહીને માંગો કે મારા ખુદા ! મારી પાસે કોઈ અમલ અને કોઈ ચીઝ એવી નથી જેના કારણે બખ્શિશ અને માફીનો પણ મને હક હોય, તું તારા મગફેરતના ગુણ અને રહમતનો સદકો મુઝ ગુનેહગારને અર્પણ કર, અને મારા માટે માફી અને રહમતનો ફેસલો ફરમાવી દે, (અલ્લાહ તઆલા તોફીક આપે).

તશહહુદ અને દુરૂદ શરીફ પછી અને સલામથી પહેલાં આ દુઆઓ જરૂર માંગવી જોઈએ. તેમનું યાદ કરવું તેનો અર્થ દિમાગમાં ઉતારવો, કોઈ મહાન અને અઘરી વાત નથી, નજીવી કોશિષથી થોડા સમયમાં કામ બની શકે છે. મોટી બદનસીબી અને નાકદરીની વાત છે કે રસૂલુલ્લાહ (સલ્લલ્લાહુ અલયહી વસલ્લમ)એ શીખવાડેલી એ સોનેરી દુઆઓથી આપણે મહરૂમ છે, અલ્લાહની કસમ ! હુઝૂર સલ.ની શીખવાડેલી એક એક દુઆ દુનિયા અને દુનિયામાં જે કંઈ છે, તેનાથી વધુ કીમતી છે.

દુઆએ મગફિરત

ગત મહીને વાગરા ખાતે જામિઅહના મરહૂમ શૈખુલ હદીસ મુફતી ઈસ્માઈલ રહ.ના ભત્રીજી એટલે કે વાગરા બચ્ચોં કા ઘર ખાતે દીની તાલીમની સેવા બજાવતા જનાબ મુવલાના મુહમ્મદ દેવલ્વી સાહેબના અહલિયહ મુહતરમહ ઈન્તેકાલ ફરમાવી ગયાં. ઈન્નાલિલ્લાહ.

ખાનપૂર ખાતે પાછલા દિવસોમાં જનાબ ગુલામ મુન્શી સાહેબ જૈફ વયે ઈન્તેકાલ ફરમાવી ગયા. ઈન્નાલિલ્લાહ..

અલ્લાહ તઆલા મરહૂમીનીની મગફિરત ફરમાવે અને જન્નતુલ ફિરદોસમાં ઉચ્ચ સ્થાન નસીબ ફરમાવે. આમીન.

બુદાની કુદરતનો એકરાર અને બુદાના દુશ્મનો સાથે દોસ્તીની મનાઈનો હુકમ

— મુકતી ફરીહ અહમદ કાવી.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ مُلْكِي تُوْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ ۗ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۗ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ تَوَلَّجَ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتَوَلَّجَ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ بُحْرِ الْمَوْتِ ۗ وَمَنْ يُفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ ۗ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمُ تُقَاتَ ۗ وَيُحَذِّرُكُمْ اللَّهُ تَفْسَةً ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ۝ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُونَهَا يُعَلِّمَهُ اللَّهُ ۗ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا ۗ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ ۗ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهَا أَمَدًا أَبَدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمْ اللَّهُ تَفْسَةً ۗ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ۝

તરજમહ : (હે નબી સલ. !) આપ કહો (દુઆ કરો) કે, હે અલ્લાહ ! માલિકુલ મુલક, તું ચાહે તેને મુલક (સલતનત) આપે છે અને ચાહે તેની પાસેથી (સલતનત) છીનવી લે છે અને તું ચાહે તેને માન આપે છે અને ચાહે તેને અપમાનિત કરે છે, ભલાઈ બધી તારા જ હાથમાં છે. બેશક, તું દરેક વસ્તુ ઉપર સંપૂર્ણ શક્તિમાન છે. (૨૬) તું જ રાતને દિવસમાં છુપાવે છે અને દિવસને રાતમાં છુપાવે છે. અને તું જ સજીવ વસ્તુને નિર્જીવમાંથી કાઢે છે અને નિર્જીવ વસ્તુને સજીવમાંથી કાઢે છે, અને જેને ચાહે છે બેહિસાબ રોઝી આપે છે. (૨૭) મુસલમાનોએ (બિરાદર) મુસલમાનોને બાજુ પર મુકીને કાફિરોને મિત્ર બનાવવા નહિ, અને જે કોઈ આવું કરશે તે અલ્લાહની નજીક કયાંયનો નહીં ગણાય. સિવાય કે કોઈક બાબતે એમનાથી કંઈક (નુકસાનનો) ડર હોય. (તો સંબંધો રાખી શકાય છે). અને અલ્લાહ પોતાની ઝાતથી તમને ડરાવે છે અને અલ્લાહની જ તરફ (સૌને) પાછા જવાનું છે. (૨૮) (હે નબી સલ. !)

આપ બતાવી દયો કે અગર તમે (શત્રુ કાફિરો પ્રત્યે દોસ્તી વિશે) પોતાના દિલની વાતો છુપાવો કે જાહેર કરો, અલ્લાહ તો એ બધું જાણે જ છે. તે તો જે કંઈ આસમાનોમાં અને જે કંઈ જમીનોમાં એ બધું પણ જાણે છે. અને અલ્લાહ બધી વસ્તુઓ ઉપર સંપૂર્ણ શક્તિમાન છે. (૨૯) યાદ કરો, તે દિવસે દરેક વ્યક્તિ એણે કરેલા ભલાઈના કામો અને જે કંઈ બુરાઈ કરી હશે એ બધું સામે જ જોશે. ત્યારે તે યાહશે કે કાશ ! મારી અને એ બુરાઈની વચ્ચે લાબું અંતર હોત ! અને અલ્લાહ પોતાની ઝાતથી જ તમને ડરાવે છે, અને અલ્લાહ બંદાઓ પ્રત્યે બહુ જ માયાળુ છે. (૩૦)

તફ્સીર : પ્રથમ આયતમાં નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને સંબોધીને ઉમ્મતને એક દુઆ કરવાની શિખામણ આપવામાં આવી છે, જેમાં મુખ્ય રૂપે અલ્લાહ તઆલાના સર્વશક્તિમાન હોવાનો એકરાર છે. દુનિયામાં જેને સત્તા, સલતનત કે દોલત - શક્તિ મળે છે, એ બધું અલ્લાહ તઆલા આપે જ છે. અને અલ્લાહ જેને યાહે છે એને આપે છે, એમાં માનવીના પોતાના કોઈ હક કે અધિકારનો દબલ નથી. માટે બાદશાહત કે રાજપાઠ મળી જવાથી કોઈ વ્યક્તિ કે ખાનદાનમાં પવિત્રતા, મહાનતા, કે ખુદાઈ નથી આવી જતી.

દુઆમાં આવો એકરાર કરાવીને પાછલી કોમો અને લોકોમાં પ્રચલિત ખોટી એવી માન્યતાઓનું ખંડન કરવામાં આવ્યું છે જેના આધારે રાજા મહારાજાઓમાં ભગવાન અથવા ભગવાન સમાન કે ભગવાનના અવતાર સમજવામાં આવતા હતા. મિસરમાં ફિરઓનને લોકો પૂજતા હતા. ભારતમાં ચંદ્રવંશી અને સુર્યવંશી રાજાઓને ભગવાનનો અવતાર સમજવામાં આવતા હતા. જાપાનમાં મેકાડોને ભગવાનનું પ્રગટસ્થાન સમજવામાં આવે છે. ઈસ્લામ આ બધી માન્યતાઓનું ખંડન કરે છે. બાદશાહ પણ ખુદાનો બંદો હોવામાં, એની સામે લાયચર અને બેબસ હોવામાં બીજા લોકો જેવો જ છે. મુસોલીની, હિટલર વગેરે મોટા રાજાઓ અને ડિક્ટેટરોનો જે અંજામ આપણી સામે છે એનાથી સમજી શકાય છે. (તફ્સીરે માજિદી : ૧ /૫૫૪)

અલ્લાહ તઆલા દરેક નેઅમત પોતાની મરજી મુજબ યાહે તેને આપે છે, એમાં નુબુવ્વતની નેઅમત પણ શામેલ છે. એટલે કે અલ્લાહ તઆલા ઉપર જરૂરી નથી કે યહૂદી કોમમાંથી જ કોઈને નબી બનાવે. અત્યાર સુધી એમને જે

કંઈ મળ્યું એ પણ અલ્લાહની મરજીથી જ મળ્યું છે અને હવે બીજી કોમ (બનુઈસ્માઈલ)ના એક વ્યક્તિને નબી બનાવવામાં આવ્યા તો એ અલ્લાહની મરજી છે.

આ આયતનાં અંતે બધી જ ભલાઈ અલ્લાહના હાથમાં હોવાનું એલાન કરવામાં આવ્યું છે. એમ તો ભલાઈ અને બુરાઈ બધું જ અલ્લાહ તઆલાના હાથમાં છે, તો પછી ફક્ત ભલાઈનો જ ઉલ્લેખ આયતામાં કેમ કરવામાં આવ્યો ? ઉલમા લખે છે કે, જે બાબતોમાં બંદાઓના ઈરાદા અને કામ કરવાનો કોઈ દખલ ન હોય, એ બધું જ 'ભલાઈ' છે. કારણ કે અલ્લાહ તઆલાનું કોઈ કામ બુરું કે ખોટું નથી હોતું. અલ્લાહ જે કંઈ કરે છે એ સારું જ કહેવાય. યાહે આપણને એ ગમે કે ન ગમે. રાહત આપે કે તકલીફ આપે. આમ જયારે અલ્લાહ તઆલાનું કોઈ કામ 'બુરાઈ' છે જ નહીં, એટલે કહેવામાં આવ્યું કે, 'ભલાઈ બધી તારા જ હાથમાં છે'.

કોઈને રાજા તો કોઈને પ્રજા, એ જ પ્રમાણે રાત - દિવસ અને દિવસ રાત અને મૃત્યુ - જીવનનો અધિકાર પણ અલ્લાહ તઆલા પાસે છે, એ પોતાની મરજી મુજબ આ બધું કરે છે. અને મરજી મુજબ જ જેને યાહે તેને બેહિસાબ રોઝી પણ આપે છે. એટલે વધારે માલ હોવો પણ કોઈના મહાન કે પવિત્ર હોવાની દલીલ નથી.

આયત નં ૨૮માં વિધર્મીઓ એટલે કે કાફિરો વગેરે સાથે દોસ્તી અને સંબંધ ન રાખવાનો આદેશ છે. યાદ રાખવું જોઈએ કે અહિંયા તે જ કાફિરો વિષયક ચર્ચા છે, જેઓ મુસલમાનોના શત્રુ છે. દરેક કાફિર ન તો મુસલમાનોનો શત્રુ છે અને ન ઈસ્લામ એવું સમજે છે. કુર્આનને ન સમજનારા અથવા ઈરાદાપૂર્વક ભ્રામકતા પ્રસરાવનારા આવી આયતોનો અર્થ એવો કાઢે છે કે આ આયતોમાં અન્યો સાથે સદંતર સંબંધોનો નિષેધ છે. ઘણા ખરા મુસલમાનો પણ આવી આયતોનો આ જ મતલબ સમજે છે. જયારે કે આ તદ્દન અવાસ્તવિક છે.

માનવીય સંબંધોના ચાર મહત્વના પ્રકારોમાંથી ઉપરોક્ત આયતોમાં ફક્ત એકના જ નિષેધરૂપ હોવાનું વર્ણન છે. બાકી ત્રણ પ્રકારે સંબંધો વર્જિત નથી, બલકે આવશ્યક અપેક્ષિત અને સ્વીકાર્ય છે. આ ચાર પ્રકાર નીચે પ્રમાણે છે:

(૧) મુવાલાત, એટલે કે એવો આત્મીય સંબંધ, જેમાં આપણા ભેદો પણ શત્રુ

સામે છતા કરી દેવામાં આવે, કોઈ મુસલમાન તેમનાથી સલાહ - મશવેરો લઈ એ જ પ્રમાણે વર્તે, જેના લઈ ધાર્મિક ઓળખ અને મર્યાદાઓમાં બાધ ઉત્પન્ન થાય. મૂલ્યોનો હાસ થાય. પરંપરાઓ અને સંસ્કૃતિને હાનિ પહોંચે અને ધર્મ કે ધર્મીઓના અસ્તિત્વ માટે ખતરારૂપ બને. સંબંધોનો આ પ્રકાર ઈસ્લામને સ્વીકાર્ય નથી. મારા મતે તો આમાં પણ અજુગતી કે ટીકાપાત્ર કોઈ વાત નથી. અન્યો સાથે એવા સંબંધો જે આપણને હાનિ પહોંચાડે, તેને એક નાનકડા કુંટુંબથી લઈ સમાજ, ધર્મ કે દેશ; બધા જ અયોગ્ય સમજે છે. દરેકે પોતાનું અસ્તિત્વ ટકાવી રાખવા આગવી ઓળખ જાળવવી પણ આવશ્યક છે. આવી ઓળખ જ તેની સૌથી મોટી રક્ષક છે, એ બધા જ સમજે છે. ગીતાના કથન 'સ્વધર્મે નિધનમ શ્રેયહ: પરધર્મો ભયાવહ' (પોતાના- સ્વધર્મમાં મૃત્યુ સારું પણ પારકાનો ધર્મ ભયપ્રેરિત છે)નો પણ આ જ મતલબ છે ને !

(૨) મુવાસાત. એટલે કે નિરાધારને સહાય, હિતેચ્છા, ન્યાય, દુ:ખ-દર્દ અને ખુશી-ઉમંગમાં સહભાગી થવું વગેરે .

(૩)મુદારાત. એટલે કે બાહ્ય સભ્યતા, શિષ્ટાચાર, મિત્રાચાર, સદાચાર, સદવાણી, સદ્વર્તન અને સત્કૃતિ આધારિત વર્તન.

(૪)મુઆમલાત. એટલે કે વેપાર, નોકરી, ધંધો, કારીગરી, ભાડા, ઉધાર અને લેન-દેન વગેરેને લગતા સંર્પકો.

આ ત્રણે પ્રકારના સંબંધો દરેક સાથે હોઈ શકે છે અને ઈસ્લામને કે કુર્આનને એના પરત્વે કોઈ આપત્તિ નથી. જેમ કે ઉપર બે આયતોના સંદર્ભમાં અમે જણાવી ચૂક્યા છીએ. હઝ. મુહમ્મદ પયગંબર સાહેબના જીવનમાં એના અનેક ઉદાહરણો છે.

મઆરિફુલ કુર્આનના કર્તા હઝ. મુફ્તી શફીઅ સાહેબ (૨હ.) લખે છે: કુર્આને શત્રુઓ અને કાફિરોથી આત્મીય સંબંધોના નિષેધ વિશે આટલા કડક આદેશો આપ્યા છે, એનું એક ખાસ કારણ છે. માનવીનું અસ્તિત્વ અન્ય પ્રાણીઓ કે વનવગડાના ઘાસચારા સમાન નથી કે ઉત્પત્તિ, ઉન્નતિ, અવનતિ અને ખેલ ખલાસ, બલકે માનવીનું જીવન ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ છે. ખાન-પાન, ઊંઘ અને જાગૃકતા, જીવન અને મરણ, બધું જ એક ધ્યેય અને ઉદ્દેશ્યને આધીન છે. માટે ઉદ્દેશ્યને અનુસાર છે ત્યાં સુધી તો બરાબર છે, પરંતુ જ્યાં એ પગદંડીથી વિચલિત થયા, બધું જ બેકાર. માનવીના આ ધ્યેયને માનવીના જ શબ્દમાં

કુર્આને આ પ્રમાણે વર્ણવ્યું છે: "તમે કહી દો કે મારી નમાઝ, કુરબાની, મારું જીવન અને મરણ બધું જ સૃષ્ટિઓના સર્જનહાર અલ્લાહ માટે છે." (અ-આમ: ૧૬૨) આ આધારે જયારે માનવજીવનનું મુખ્ય ધ્યેય અલ્લાહની ઈબાદત-ઉપાસના નક્કી થયું, તો પછી હવે જીવનના બધા જ કાર્યો, કર્મો, રાજ-કાજ અને કોટુંબિક-આંતરિક બધા જ સંબંધો એને આધીન બની ગયા અને જે પણ આ ઉદ્દેશ્ય અને આધીનતાની વિરુદ્ધ હોય, તે માનવીનો શત્રુ ગણાશે. આ શત્રુતામાં શયતાન બધાથી આગળ છે, માટે સર્વપ્રથમ એને જ મોટો શત્રુ ગણી કુર્આનમાં કહેવામાં આવ્યું છે :

"શૈતાન તમારો શત્રુ છે, એની શત્રુતાને સદા યાદ રાખજો." (ફાતિર: ૬)

આ જ પ્રમાણે જે માણસો પણ શયતાનનું અનુસરણ કરી અલ્લાહ અને તેના પયગંબરોએ દર્શાવેલ ઈશ્વરીય આદેશોનું ઉલ્લંઘન કરતા હોય તેમની જોડે આત્મીય સંબંધો અને મૈત્રી કેવી રીતે શક્ય બને ?

(આલિ ઈમરાન: ૨૮, મઆરિફુલ કુર્આન)

આયતના અંતે કહેવામાં આવ્યું કે, અલ્લાહ તઆલા તમને ડરાવે છે. ક્યાંક એવું ન થાય કે અમુક નાના મોટા ફાયદાઓના કારણે તમે શત્રુઓ સાથે દોસ્તી ગાંઠી રાખો, અને અલ્લાહ તઆલાને નારાજ કરી દયો. દોસ્તી અને હમદર્દીનો સંબંધ દિલથી હોય છે, અને દિલોની હાલત અલ્લાહ તઆલા જ જાણતા હોય છે. શક્ય છે કે કોઈ માણસ દિલમાં તો કાફિરો સાથે મુહબ્બત અને હમદર્દી ધરાવતો હોય અને મોંઢેથી નકારતો હોય, એટલે પછીની આયતમાં આ બાબતે ચેતવણી આપવામાં આવી કે તમારા દિલોમાં જે કંઈ વિચારો છે એ પણ અલ્લાહ તઆલા જાણે છે.

ક્યામતના દિવસે એ બધું જ, રજેરજ સામે કરી દેવામાં આવશે. સારા કામો પણ અને બુરા કામો અને ગુનાહો પણ. અને માણસ પાસે કોઈ બહાનું નહીં હોય. હા, ફક્ત અફસોસ કરશે કે કાં તો મેં આ ગુનાહો ન કર્યા હોત, અથવા આ બધા ગુનાહો અને એના પુરાવાઓ દૂર - ખતમ કરી દેવામાં આવે તો કેટલું સારું !

પણ અલ્લાહ તઆલા મહેરબાન છે. હજુ સમય છે, માણસ તોબા કરી લે તો પાછલું બધું માફ થઈ શકે છે. માટે માણસે બુરાઈઓ છોડીને તોબા માટે જલદી કરવી જોઈએ.

● ● ● ●

રોઝા અને માઠે રમઝાન

રમઝાન અતિ મહત્વનો અને બરકતવાળો મહીનો છે, અલ્લાહ તઆલા તરફથી એમાં એનક પ્રકારની વિશેષ ઈબાદતો કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે, દિવસભર રોઝો રાખવો, રાત્રે નમાઝ (તરાવીહ) પઢવી, વધુથી વધુ તિલાવત કરવી, ઝકાત, સદકહ, ખૈરાત કરવી, ગરીબો, યતીમો, નિરાધાર લોકોની સહાય.. વગેરે નેક કામો માટે આ મહીનો મોસમ અને ઉજવણીનો છે, એમાં કરવાના નેકીના અનેકવિધ કામો અને બદલામાં મળતા અઢળક સવાબોના કારણે આ મહીનો અન્ય મહીનાઓ કરતાં ઘણો જ ઉચ્ચ અને મહાન છે.

રોઝો : આ મહીનાની વિશેષ ઈબાદત છે, અનેક ફાયદાઓ સામે રાખીને માનવીને એના પાળવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો છે, રોઝા વડે માનવીને સખ્ર, સખાવત, ત્યાગ, તપસ્યા જેવા ઉચ્ચ ગુણોની આદત પાડવામાં આવે છે, અલ્લાહ તઆલા પ્રતિ ફરમાબરદારી અને આજ્ઞાપાલન વ્યકત કરવું રોઝાનું મહાન ધ્યેય છે, ખુદાએ આપેલ દોલત, અને ખાવા - પીવાની શકિત છતાં એ બધાથી ખોફ રાખીને અટકી જવામાં તકવાની તાલીમ છે.

એક હદીસ શરીફમાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ રોઝાના લાભો દર્શાવતાં ફરમાવે છે કે,

હે નવયુવાનો ! તમારામાં જે કોઈ નિકાહની શકિત ધરાવતો હોય, એણે જરૂર નિકાહ કરવા જોઈએ, કારણ કે એનાથી નજરો નીચી અને શર્મગાહો મહફૂજ રહે છે અને જે કોઈ નિકાહની શકિત ન રાખતો હોય એણે રોઝા રાખવા જોઈએ, કારણ કે રોઝો માણસની કામના - વાસના (શહવત) તોડે છે.

એક બીજી હદીસનો ખુલાસો એ છે કે શયતાન માણસમાં નસોમાં દોડતા લોહીની જેમ ફરે છે અને ભુખ્યા રહેવાથી (રોઝા રાખવાથી) શયતાનના દોડવાની જગ્યા સાંકડી (બંધ) થઈ જાય છે.

આજકાલ ઘણા લોકોનું સંશોધન છે કે વર્ષમાં આ પ્રમાણે થોડા દિવસ ભુખ્યા રહેવાથી શરીરને પણ ઘણો જ ફાયદો થાય છે.

રોઝાનું ફર્જ હોવું.

રોઝહ ફરજ કરવા માટે કુર્આનમાં સ્પષ્ટ રૂપે આદેશ આપવામાં આવ્યો છે, જેમાં રોઝહના આદેશ બાબત એવી સ્પષ્ટતા પણ છે કે, આ આદેશ આગલા

લોકોને પણ આપવામાં આવ્યો હતો, એટલે કે એના દ્વારા તમારા ઉપર કોઈ વિશેષ બોજ નથી નાખવામાં આવ્યો.

એનો મક્કસદ પણ કુર્આનમાં જ બતાવી દેવામાં આવ્યો કે એનાથી તકવો પેદા કરવાનો આશય છે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનો ઈરશાદ છે, આદમની અવલાદના દરેક કાર્યો એના માટે જ છે, એને એનો સવાબ દસ ગણાથી સાતસો સુધી વધારે આપવામાં આવે છે, સિવાય રોઝો, કેમ કે રોઝો મારા માટે છે અને હું જ એનો બદલો (આપનાર) છું, કારણ કે બંદાએ એની ઈચ્છાઓ મારા ખાતર છોડી છે.

રમઝાન માસ.

રોઝાની મોસમ ગણાતો આ મહીનો પણ ઘણો જ કીમતી છે, હદીસ શરીફમાં આવે છે કે, રમઝાન આવે છે, ત્યારે જન્નતના દરવાજાઓ ખોલી નાખવામાં આવે છે, જહન્નમના દરવાજાઓ બંધ કરી દેવામાં આવે છે અને શયતાનોને સાંકળોથી જકડી લેવામાં આવે છે.

તિરમિઝી શરીફની રિવાયતમાં છે કે, રમઝાનની પહેલી રાતથી જ માથાભારે શયતાનો અને જન્નાતોને પકડી લેવામાં આવે છે, જહન્નમના દરવાજાઓ બંધ કરી દેવામાં આવે છે, પછી કોઈ પણ દરવાજો ખોલવામાં નથી આવતો, જન્નતના દરવાજાઓ ખોલી નાખવામાં આવે છે, પછી કોઈ પણ દરવાજા બંધ કરવામાં નથી આવતો, એક સાદ પોકારનાર પોકારે છે કે,

'હે ભલાઈ શોધનારાઓ ! આગળ વધો, હે બુરાઈઓ શોધનારાઓ અટકી જાઓ,' અલ્લાહના અનેક બંદાઓ આ રાતે જહન્નમથી છૂટકારો મેળવે છે, અને આમ દરરોજ થાય છે.

હઝરત ઉબાદહ બિન સામિત (રદી.) રિવાયત ફરમાવે છે કે બરકતવાળો રમઝાન માસ તમારી પાસે આવી રહ્યો છે, એમાં અલ્લાહ તઆલા તમને એની સમીપ ખેંચી લે છે, રહમત ઉતારશે, ગુનાહો માફ કરશે, દુઆઓ કબૂલ ફરમાવશે, આ માસમાં તમારી ઈબાદતમાં એક બીજા પ્રત્યેની હરિકાઈ જોઈને ફરિશ્તાઓ ઉપર ગર્વ કરે છે, માટે અલ્લાહ તઆલાને તમારી ભલાઈ દેખાડો, જે કોઈ આ મહીનામાં પણ અલ્લાહ તઆલાની રહમતથી મહઝૂમ રહી જાય એ બદકિસ્મત છે.

રાતની ઇબાદત.

રમઝાનમાં દિવસે રોઝાની ઈબાદત આપવામાં આવી છે તો રાત્રે તરાવીહ અને

નફલોની ઈબાદત આપવામાં આવી છે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ફરમાવે છે કે અલ્લાહ તઆલાએ રમઝાનના રોઝા તમારા ઉપર ફરજ ઠેરવ્યા છે અને મેં તમારા ઉપર એની રાતોમાં ઉભા રહેવું (નમાઝો પઢવી) સુન્નત ઠેરવ્યું છે, જે માણસ ઈમાન સાથે અજ અને સવાબની ઉમ્મીદ રાખીને રોઝો રાખશે અને રાત્રે નમાઝો પઢશે એ ગુનાહોથી એવો પાક - સાફ થઈ જશે જેમ પેદા થવાના દિવસે હતો.

રાતની નમાઝોમાં એક તો તરાવીહ છે, જે સુન્નત પ્રમાણે ૨૦ રકાત પઢવાની છે, બીજી તહજુદ અને અન્ય નફલો છે, જેની કોઈ સંખ્યા નક્કી નથી, માણસ જેટલી પઢવા ઈચ્છે એટલી પઢી શકે છે.

રોઝાની હિફાજત.

રોઝાદાર એના રોઝાની હિફાજત કરે એ ઘણું જરૂરી અને મહત્વનું છે, હરામ ,નાજીઠઝ અને મહરૂહ કામો ઉપરાંત વ્યર્થ અને બેકાર કામો - વાતોથી બચવું પણ રોઝાની બરકત મેળવવા માટે ઘણું મહત્વનું છે, હદીસ શરીફમાં છે કે, 'જે કોઈ માણસ જૂઠ બોલવા અને એના પર અમલ કરવાને અને નાદાનીના અન્ય કામોને છોડતો નથી તો અલ્લાહ તઆલાને એના ખાવા - પીવા છોડવાની (રોઝાની) કોઈ જરૂરત નથી.'

એક બીજી હદીસમાં આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું કે રોઝો ઢાલ છે, (એનાથી શયતાન અને ગુનાહોથી બચી શકાય છે) તમારામાંથી કોઈ રોઝાદાર હોય તો તે બુરી વાત ન કરે, ગાળો - અપશબ્દો ન ઉચ્ચારે, કોઈ બીજો ગાળો આપે કે લડવાના પ્રયત્નો કરે તો એનાથી કહી દો કે હું રોઝાથી છું.

રોઝાની હકીકત.

રોઝાની હકીકત દર્શાવતાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે એક વાર ફરમાવ્યું : રોઝો ખાવા - પીવા છોડવાનું નામ નથી, બલકે એ બેકાર - વ્યર્થ વાતો અને ગુનાહોના કામો છોડવાનું નામ છે.

મતલબ કે રોઝા દ્વારા માનવી જેમ ખાવા - પીવા છોડવા બાબત ખુદાનો આદેશ માથે ચઢાવીને એ પ્રમાણે વર્તે છે, એ જ પ્રમાણે ખુદાના દરેક નાના - મોટા આદેશોને અનુસરવામાં આવે એ રોઝાનો અસલ મકસદ છે.

કરજ લેવા, આપવા અને પરત કરવા વિશે શરૂ માર્ગદર્શન

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઘણીવાર આ દુઆ ફરમાવતા હતા :

હે અલ્લાહ ! હું ગુનાહોથી અને કરજના બોજથી તારી પનાહ અને હિફાજત ચાહું છું.

વારંવાર આ દુઆ સાંભળીને કોઈકે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને પૂછ્યું કે, હે અલ્લાહના રસૂલ ! કરજના બોજથી વારંવાર પનાહ માંગો છો, એનું કોઈ કારણ ?

આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : કરજદાર માણસ કરજ લેતી વેળા ઘણીવાર જૂઠું બોલે છે. અને પછી આપવાનો વાયદો કરે છે એમાં વાયદા નથી પાળતો એટલે કે સમયપાલન નથી કરતો.

કરજના કારણે માથે આવી પડતા બોજ અને ગુનાહોના કારણે દરેક માણસે પાંચેવ નમાઝો પછી કરજના આવા બોજથી હિફાજતની દુઆ કરવી જોઈએ. અને બને ત્યાં સુધી કરજ લેવાથી બચવું જોઈએ. કર્જ અપમાન અને ઉપકારનો એવો બોજ છે, જે માનવી સામે ચાલીને પોતાના માથે લે છે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનો ઈરશાદ છે : કરજ લેવાથી બચો, કારણ કે એ રાત્રી ચિંતા - ફિકર અને દિવસનું અપમાન છે.

બીજી એક હદીસ શરીફમાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનું ફરમાન છે કે, મુસલમાનો ! તમે ફાટેલા કપડાં પહેરો, એક પર બીજું ઠીંગડું મારો, એ ગજા બહારના કરજ લેવા કરતાં વધારે સારું છે.

અલબત્ત ઘણીવાર માણસે સાચી અને અગત્યની જરૂરત માટે કરજ લેવાની જરૂરત પડે છે. આવી જરૂરત વેળા શરીઅતમાં કરજ લેવાની પરવાનગી છે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ પણ જરૂરત વેળા કરજ લેતા હતા. સંજોગો મુજબ કરજ લેવાની જરૂરત પડે તો નીચે

મુજબની વાતોનો ખ્યાલ રાખવામાં આવે. જેથી આ કરજ ચિંતા અને અપમાનનો સબબ ન બને.

(૧) પાછું આપવાની શક્તિ હોય એટલું જ કરજ લેવું.

(૨) એવા માણસ પાસે કરજ માંગો, જે કરજનો ઉપકાર યાદ અપાવીને તમારા ઉપર ઉપકાર ન જતાવે અને સતાવે નહીં. સ્વભાવે નરમ હોય. જરૂરત પડે તો વધુ મોહલત આપે એવો હોય. અને મુસીબતમાં મદદગાર થાય એવો હોય.

(૩) કરજ લેતી વેળા એની અદાયગીનો પાકો ઈરાદો હોય. હઠીસ શરીફમાં છે : જે માણસ પાછું આપવાના ઈરાદે કરજ લે છે, તો અલ્લાહ તઆલા એની મદદ કરે છે.

(૪) કરજ લ્યો ત્યારે કરજની રકમ, તારીખ, વાયદાનો દિવસ વગેરે બધી વિગતો લખી લેવામાં આવે. જરૂરત જણાય તો ગવાહ પણ રાખવામાં આવે.

(૫) કરજ લેનાર માણસે એક વસીયત નામું પણ લખી રાખવું જોઈએ. જેમાં કરજની વિગત, લેણદારનું નામ - ઠામ, વાયદાની તારીખ, વગેરે બાબતોનું વારસદારોને સંબોધીને લખી રાખવામાં આવે.

(૬) જ્યારે પણ હાથમાં માલ આવે તો સહુ પ્રથમ કરજ અદા કરવાની ફિકર કરો. લેણદાર માંગણી કરે એની રાહ ન જુઓ. વાયદાની તારીખની પણ રાહ ન જુઓ. ત્યાર પહેલાં પણ માલ આવી જાય તો કરજ અદા કરી દ્યો. કરજ કોઈ સહૂલત કે રાહતની બાબત નથી. બલકે દુનિયા આખિરતનો બોજ છે.

(૭) કરજ અદા થઈ જાય તો સહુ પ્રથમ અલ્લાહ તઆલાનો શુક્ર અદા કરો અને પછી કરજ આપનારના એહસાન અને ભલાઈનો પણ શુક્ર અદા કરો.

(૮) સારી રીતે એટલે કે કરજ આપનાર રાજી રહે એવી રીતે કરજ ચુકવવાનો પ્રબંધ કરો. અને થઈ શકે તો વધારે ચુકવો. એટલે થોડો ઘણો હદિયો પણ આપો.

(૯) કરજ આપનાર ભૂલી જાય અથવા કોઈ પુરાવો છોડવા વગર મરી જાય તો પણ કરજ અદા કરો. એના મર્યા પછી વારસદારોને પહોંચાડો. હવે એ એમનો હક છે.

હદીસ શરીફમાં છે કે જે માણસ ઈમાનદારીથી પાછું આપવાના ઈરાદે કર્જ લે છે, અને અદા ન કરી શકે તો ક્યામતના દિવસે અલ્લાહ તઆલા એના તરફથી અદા કરી દેશે, અને જે કોઈ કર્જ પાછું આપવાનો ઈરાદો નથી રાખતો, એને અલ્લાહ તઆલા ક્યામતના દિવસે ફરમાવશે કે,

'મારા બંદા, તને એમ હશે કે હું મારા બંદાનો હક તારી પાસેથી વસૂલ કરીશ નહીં' પછી અલ્લાહ તઆલા કરજદારની અમુક નેકીઓ લેણદારને આપી દેશે, અને એની પાસે નેકીઓ નહીં હશે તો, લેણદારના ગુનાહો કરજદારના માથે નાંખી દેશે.

બીજી એક હદીસ છે : કસમ છે એ ઝાતની જેના કબજામાં મારા પ્રાણ છે, જો કોઈ માણસ જિહાદમાં શહીદ થઈ જાય, પછી ફરી જીવતો થાય અને શહીદ થાય, પછી જીવતો થાય અને ત્રીજી વાર શહીદ થાય, પણ જો તે કરજદાર હશે તો કરજ અદા ન કરે આવે ત્યાં સુધી જન્મતમાં નહીં જશે.

એટલે કે વારસદારો અથવા કોઈ અન્ય એનું કરજ અદા કરે કે લેણદાર માફ કરે ત્યાં સુધી એનો જન્મત પ્રવેશ અટકાવી દેવામાં આવે છે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે એક મર્યિયતની જનાઝહની નમાઝ એનું કરજ અદા થાય ત્યાં સુધી પઠાવી નહીં.

એક તરફ હદીસ શરીફમાં કરજ લેવા અને યુકવણીમાં મોડું કરવા બાબત સખત ચેતવણી આપવામાં આવી છે તો બીજી તરફ માલદારો અને લેણદારો માટે હદીસમાં કરજ આપવા અને વસૂલ કરવામાં મોહલત આપવા બાબતે મોટી ફઝીલત આવી છે.

હદીસમાં છે કે જે માણસ ઈચ્છતો હોય કે અલ્લાહ તઆલા ક્યામતના દિવસે ચિંતાઓ - પરેશાનીઓથી બચાવે તો એણે જોઈએ કે ગરીબ કરજદારને સહૂલત આપે અથવા કરજનો બોજ એના માથા પરથી ઉતારી દે એટલે કે માફ કરી દે.

કરજનો બોજ કરજદાર માટે મોટી વબાલ અને ચિંતાની બાબત છે, તો બીજી તરફ જરૂરતમંદને કરજ આપવા બાબત મોટી ફઝીલત અને સવાબનો વાયદો છે, હદીસ શરીફમાં છે કે,

મેં મેઅરાજની રાત્રે જન્મતના દરવાજા પર લખાણ જોયું કે સદકાનો

સવાબ દસ ગણો છે અને કરજ આપવાનો સવાબ ૧૮ ગણો છે, બીજી એક હદીસમાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનું ફરમાન છે, લેણદાર કરજ અદા કરવાની નક્કી મુદત સુધી રાહ જુએ, તો એને દરરોજ કરજની રકમ જેટલો સદકો કરવાનો સવાબ મળે છે, અને જો મુદત વીતી ગયા પછી બીજી મુદત સુધી રાહ જુએ તો દરરોજ દસ ગણા રૂપિયા સદકો કરવાનો સવાબ મળે છે.

કરજ આપનારે ખ્યાલ રાખવાની બાબતો :

(૧) કરજની રકમ, વાયદો, ગવાહ વગેરે બાબતો લખી લેવી. કુરઆનમાં એનો હુકમ છે.

(૨) વાયદા પ્રમાણે કરજદાર રકમ ન આપી શકે તો એને મોહલત આપો.

(૩) કરજદાર ગરીબ હોય અને લેણદાર સદ્દર હોય તો માફ કરવાનો મોટો સવાબ છે.

(૪) ઈસ્લામી નિયમ મુજબ કોઈને કરજ આપવું, એ સવાબનું કામ છે. કરજ આપનારે પોતાના સવાબ માટે આ કામ કરવું જોઈએ. એટલે જ કરજ આપીને એહસાન જતાવવું કે કરજદારનું અપમાન કરવું જાઈજ નથી.

(૫) કરજના આધારે કરજદાર ઉપર કરજની રકમ સિવાય કોઈ બીજો બોજ નાખવો કે દબાણમાં કોઈ કામ કરાવવું અથવા ભેટ વહેવારની ફરજ પાડવી દુરુસ્ત નથી. ઘણી સૂરતોમાં એ વ્યાજ બની જાય છે.

હઝરત અનસ રદિ.ને કોઈકે પૂછ્યું કે, એક માણસ બીજાને કંઈક કરજ આપે છે, પછી એ કરજ લેનાર માણસ, કરજ આપનાર માણસને કંઈક હદિયો આપે છે, તો આ હદિયો લઈ શકાય ? હઝરત અનસ રદિ.એ જવાબ આપતાં ફરમાવ્યું : નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનો ઈરશાદ છે : તમે કોઈને કરજ આપો અને પછી તમને એ માણસ તમને કંઈક હદિયો આપે કે સવારી ઉપર બેસાડે તો હદિયો પણ સ્વીકારો નહીં અને સવારી ઉપર સવાર પણ સવાર પણ થાઓ. હા, બન્ને માણસ વચ્ચે પહેલેથી આવો હદિયો લેવા આપવા અને એક બીજા સાથે સવાર થવાનો વહેવાર હોય તો વાંધો નથી.

•••••

માહે રમઝાનમાં ધ્યાન રાખવાની વાતો

મુસલમાનો
માટે અત્યંત
બરકતવાળો
મહીનો
રમઝાન હવે
શરૂ થવાની
તૈયારીમાં છે.

ર મ ઝા ન

ગુનાહોને ધોવા અને માફ કરાવવાનો મહીનો છે. બરકત અને રહમતનો ખજાનો ભેગો કરવાનો મહીનો છે. રમઝાનની બરકતો અને રહમતો કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવામાં આવે ? કેમ કરીને એનાથી અલ્લાહની નિકટતા મેળવવામાં આવે ? એ માટે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે હદીસ શરીફમાં અનેક નુસ્ખાઓ અને આમાલ દર્શાવ્યા છે. દરવરસે રમઝાન પૂર્વે અને રમઝાનમાં વિવિધ ક્રિતાઓ અને મેગેઝિનોમાં આ બાબતે ઉલમાએ કિરામ દ્વારા વિવિધ લેખો લખવામાં આવે છે. અત્રે ખુલાસા સ્વરૂપ રમઝાનમાં કરવાના અને ન કરવાના કામો દર્શાવીએ છીએ, દુઆ છે કે આપણ સૌને અલ્લાહ તઆલા રમઝાનની બરકતોથી નવાઝે.આમીન.

સાવચેતી, અદબ અને નમ્રતા

રમઝાન અત્યંત મુબારક મહીનો છે. દિવસ અને રાત બંનેમાં ઘણી બરકતો છે. માટે રમઝાન શરૂ થતાં જ મુસલમાને સાવચેતી, અદબ અને આજિઝીથી રહેવું જોઈએ. કયાંક 'નફસ' અને ગુનાહોની આદત પ્રભાવી થઈને એની બરકતોથી આપણને મહરૂમ ન કરી દે.

અવળા કામો ન કરો.

માણસનો નફસે અમ્મારહ અને શયતાન માણસને અવળા રસ્તે ચલાવી ગુમરાહ કરે છે. જેમ કે રમઝાન અસલમાં ઓછું ખાવા- પીવા, ઓછું સુવા અને ઓછું બોલવા અને વધારે ઈબાદત કરવા અને વધારે સખાવત કરવાનો મહીનો છે. આજકાલ શયતાને માણસને ગુમરાહ કરી દીધો છે કે રમઝાન એટલે પેટ ફુલાવીને ખાવા - પીવા, બિસ્તર ઉપર પડી રહેવાનું નામ છે. વધારે ઈબાદતના બદલે વધારે ધંધો કરવાનું અને સખાવતના બદલે ખુબ કમાણી કરી લેવાનો

મહીનો છે.

અમુક કાર્યો વધારે કરો

ઈબાદતમાં મહેનત વધારે કરો. મહેનતનો મતલબ છે માણસ જેનાથી થાકી જાય. એટલે માણસે થાકી જવાય એટલી બધી ઈબાદત રોજ દિવસે અને રાત્રે કરવી જોઈએ. આ માટે નીચેના કામો વધારે કરો.

(૧) નમાઝ. ફરજ નમાઝો, વાજિબ નમાઝો અને વધુથી વધુ નફલો પઢો. તરાવીહ આ મહીનાની વિશેષ સુન્નત છે. એનો ખુબ એહતિમામ કરો. તહજજુદની પાબંદી આ મહીનામાં ઘણી જ સરળ છે, માટે તહજજુદ જરૂર પઢવી જોઈએ.

(૨) તિલાવત. દરરોજ ત્રણ પારાથી વધારે.

(૩) સદકહ, ખૈરાત. વધારે કરો. ઝકાત અને ફિતરહ ઉપરાંત નફલી સદકહ એટલે કે લિલ્લાહ ખૈરાત ખૂબ કરો. સગાઓ અને ગરીબોને મદદ કરો. આડોશ - પાડોશને સહાય કરો.

(૪) આખિરતની ફિકર કરો. એટલે કે આખિરતની સદાની જિંદગીનો વિચાર કરીને એના માટે તૈયારી કરો. આખિરતનો વિચાર કરીને પોતાને દુનિયાની મહોબ્બતથી બહાર કાઢો.

(૫) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે અનેક લડાઈઓ આ મહીનામાં જ લડી હતી, એટલે આ મહીનો દીન માટે જિહાદ, કુરબાની અને મહેનતનો છે. માટે દીન ખાતર માલ, જાનની કુરબાની માટે આ મહીનામાં તત્પર રહો.

અમુક કામો બંધ કરી દયો.

(૧) બદનજરી ન કરો. આંખોની હિફાજત કરો. આંખોની બદનજરી કયાંક રમઝાનના નૂરને જ ખતમ ન કરી દે, એનો ખ્યાલ રાખો.

(૨) ટી.વી. ન જુઓ. બિલ્કુલ બંધ કરી દયો. સમાચાર પણ ન જુઓ.

(૩) ગુનાહની મજલિસો, સોહબત અને વાતચીત બંધ કરી દયો. ગીબત, જુદ, બુરાઈ અને બેકાર વાતોની ટાઈમપાસ મજલિસો બંધ કરી દયો.

અમુક કામો ઓછા કરી દયો

ખાવું - પીવું. સુવું. બીજી જાઈઝ ખ્વાહિશો. વાતચીત, દુન્યવી મેગેઝિનો

અને સમાચારપત્રો - મેગેઝિનો વગેરે.

રોજની દુઆ.

રોજ, પાબંદીથી બે રકાત સલાતુલ હાજત પઢીને દુઆ કરો કે હે અલ્લાહ ! આ રમઝાનને અમારા માટે રહમત, મગફિરત, જહનનમથી છુટકારો, અને આફિયતનો મહીનો બનાવો. તારી રહમત અને મહેરબાની મેળવનારા બંદાઓમાં અમને શામિલ ફરમાવો અને મહરૂમ લોકોમાં અમને શામિલ ન ફરમાવો.

માણસ પોતાની દુન્યવી જરૂરતોને પણ પાબંદીથી દુઆ માંગીને અલ્લાહ પાસેથી પૂરી કરાવી શકે છે. અસબાબ અપનાવ્યા પછી અલ્લાહ પાસે માંગવાનો આ શ્રેષ્ઠ અવસર છે.

છેલ્લો અશરહ

રમઝાનના છેલ્લા દસ દિવસ ઘણા કીમતી છે. આ દસ દિવસને બરબાદ થવાથી બચાવો. નવા કપડાં વગર પણ ઈદની ખુશીઓ મનાવી શકાય છે, પણ એના માટે બજારમાં રખડીને બરકતો બરબાદ ન કરવી જોઈએ. આજકાલ ઈદની ખરીદીના નામે છેલ્લા દસ દિવસ ઘણી ખરાબ રીતે વીતાવવામાં આવે છે. વિચારો...કે... કદાચ આ તમારી જિંદગીનો છેલ્લો રમઝાન હોય....

ચાર કામો વધારે કરો

- (૧) લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ.. વધારે પઢો.
- (૨) અલ્લાહ તઆલાના દરબારમાં મગફિરત માંગો.
- (૩) જન્નતની દુઆ કરો.
- (૪) જહનનમથી પનાહ માંગો.

સિત્તેર હજાર વાર લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ.. પઢવાની એક ફઝીલત આ પણ છે કે એનાથી માણસની મગફિરત થઈ જાય છે. રોજના ૨૫૦૦ વાર પઢવાનો મામૂલ બનાવવામાં આવે તો આ કામ સરળ થઈ જાય છે.

ઈસ્તિફ્કાર અને અન્ય વધારે પઢવાની દુઆ, દુરૂદ વગેરે.. ત્રણસો વાર જરૂર પઢવામાં આવે.

હઝરત ગંગોહી રહ. ફરમાવે છે દુઆ, વઝીફા વગેરે વધારે હોવું ત્રણસોની શરૂ થાય છે. ત્રણસોથી ઓછી તરખીહને વધારે ન કહી શકાય. ••

પરિવર્તન અને ઈન્કિલાબ

શરૂઆત અને અંજામ

સમાજની પ્રગતિ વર્તમાન સમયની મહત્વની જરૂરત છે. બલકે આજની જરૂરત પ્રમાણે કહીએ તો ફક્ત પ્રગતિનું લક્ષ્ય કાઢી નથી. મુસ્લિમ સમાજને એક સંપૂર્ણ ક્રાંતિ અને ઈન્કિલાબની જરૂરત છે. જેના થકી લોકો માનસ, લાગણીઓ, રિવાજો, પ્રાથમિકતાઓ, વ્યક્તિગત ધ્યેય અને મક્સદ વગેરે બાબતોમાં સમુળગું પરિવર્તન આવી જાય.

અલબત્ત આવા ઈન્કિલાબ માટે પહેલાં સમાજે તૈયાર થવું પડશે. સામાજિક કે કોમી ચડતી - પડતીના અભ્યાસ પંડિતોના મતે આવા ઈન્કિલાબ માટે બે માંથી કોઈ એક બાબત હોવી આવશ્યક છે.

સમાજ એક સાથે બળવો પોકારીને ધર્મથી દૂર થઈ જાય. પોતાની બધી જ જરૂરતો અને કાર્યોમાંથી ધર્મને એક બાકાત કરીને જીવનને લગતા બધા જ પાસાઓમાં અલગ દૃષ્ટિકોણ અપનાવવામાં આવે. માનવચી સંબંધો અને સગાઈથી લઈને સંસ્કાર, વેપાર, બલકે દુશ્મનાવટ અને શત્રુતામાં પણ અલગ માપદંડ રચવામાં આવે. જેમ કે યુરોપના આવેલ વર્તમાન ક્રાંતિના મુળમાં આ માપદંડ શામેલ હતું.

બીજી રીત છે સમાજને લગતી સઘળી બાબતો ધર્મને હવાલે કરીને દરેક બાબતમાં ધર્મને જ આધાર બનાવવામાં આવે અને દરેક નીતિ - પોલીસી ધર્મના માર્ગદર્શનમાં બનાવવામાં આવે. જેમ વર્તમાન ઈઝરાયેલમાં આપણે જોઈ શકીએ છીએ અને ભારત, બર્મા, અને તુર્કી, અફઘાનિસ્તાન વગેરે દેશો આ જ દિશામાં પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે.

બોસ્નિયા પાછલા સદીમાં આવા જ ઈન્કિલાબમાંથી પસાર થઈને બહાર આવ્યું છે. લાખો લોકોની કત્લે આમ અને ઈસ્લામને જડમુળમાંથી ઉખેડી ફેંકવાના પ્રયાસોનો મુકાબલો કરીને આ દેશ આજે પોતાનું અલગ અસ્તિત્વ ઉભું કરી ચુક્યો છે. આ નવા અસ્તિત્વમાં ઈસ્લામને એટલું બધું મહત્વ નથી આપવામાં આવતું જેટલું હોવું જોઈએ, પણ બોસ્નિયાના ભૂતપૂર્વ રાષ્ટ્રપતિ ઈઝઝત બેગોવિચના આ બાબતે અમુક વિચારો પાછલા દિવસોમાં પ્રકાશિત

થયા હતા, એ જરૂર એમના અનુભવ અને સામાજિક - ધાર્મિક ક્રાંતિની માટે આવશ્યક બાબતો ઉપર પ્રકાશ પાડે છે.

ઈન્કિલાબ અને ક્રાંતિ માટે જે સામુહિક ભાવના અને લાગણીઓની જરૂરત પડે છે એનું સાચું માર્ગદર્શન ધર્મ સિવાય કોઈ બીજા સ્ત્રોતથી મળવું અશક્ય છે. એકતા, ભાઈચારો, પરસ્પર સહાય, ન્યાય અને સમાનતા, વગેરે બાબતો ધર્મ દ્વારા જ શીખી શકાય છે. આ બધું હોય તો જ કોઈ સમાજ ઈન્કિલાબ દ્વારા જમીન ઉપર પણ જન્મતનું સર્જન કરી શકે છે.

ધર્મ અને ઈન્કિલાબ (ક્રાંતિ) બન્ને મુસીબતો અને કષ્ટોમાં જ આગળ વધે છે. અને એશ - આરામ તેમજ સમૃદ્ધિ સુધી પહોંચીને કમઝોર પડે છે અથવા નષ્ટ પામે છે. આ બન્નેની સાચું અસ્તિત્વ ધ્યેયને પામવા માટેની જદોજહદમાં જ છે. મકસદ મેળવીને અને ધ્યેય પામ્યા પછી માનવીય કમઝોરીના કારણે પસ્તી અને પડતી તરફ સરકવા માંડે છે. અલ્લામહ ઈકબાલ રહ.નો શેર છે :

મેં તુજ કો બતાતા હું તકદીરે ઉમમ કયા હે

શમશીર વ સનાં અવ્વલ, તાઉસ વ રબાબ આખર

ધર્મ અને ઈન્કિલાબ સફળ થયા પછી વ્યવસ્થા અને સત્તામાં મશગૂલ થાય છે, અને ત્યારે એક તંત્ર તરીકે બદલાય જાય છે. અને તંત્ર ફક્ત યંત્ર સ્વરૂપે કામ કરે છે. એમાંથી રૂહ ખતમ થઈ જાય છે. આ જ કારણે સરકારી સંસ્થાઓ હમૈશા નિષ્ક્રિય જોવામાં આવે છે. અને વેપારી કે સેવાભાવી સંસ્થાઓમાં ઉર્જા અને ધ્યેય પ્રાપ્તિનો જોશ હોય છે.

બુલાસો આ છે કે સમાજ અને કોમ જ્યારે ઈન્કિલાબ અને ક્રાંતિ માટે સંઘર્ષરત હોય તો એ સ્થિતિમાં એને ધર્મની સહુથી વધારે જરૂરત હોય છે, અને ધ્યેય પ્રાપ્તિ પછી, સફળતા અને સત્તા મેળવ્યા પછી ધ્યેય અને મકસદના અનુરસણમાં ઈખ્લાસ અને સર્યાઈની જરૂરત હોય છે. સફળતાના શિખરે પહોંચીને જો ઈખ્લાસ અને સર્યાઈ નીકળી જાય અને વ્યવસ્થા તંત્રને યંત્રની જેમ હાંકવામાં આવે તો પાછી પડતી સફર શરૂ થઈ જાય છે.

હઝરત અકદસ મવલાના સાલિમ સાહેબ રહ.

પાછલા દિવસોમાં ૧૪, એપ્રિલ ૨૦૧૮ના દિવસે દેવબંદ ખાતે આપણા એક મહાન બુઝુર્ગ અને દીની મિલ્લી રાહબર જનાબ હઝરત મવલાના મુહમ્મદ સાલિમ સાહેબ રહ. ઈન્તેકાલ ફરમાવી ગયા. ઈન્નાલિલ્લાહ..

આપ રહ. દારૂલ ઉલૂમ દેવબંદના પૂર્વ મોહતમિમ, ભારતીય મુસ્લિમોના સર્વસ્વીકૃત રાહબર, બેમિસાલ વાએઝ અને મુકર્રિર, દેવબંદી વિચારધારાના સ્થંભ એવા હઝરત મવલાના કારી તચ્ચિબ સાહેબ રહ.ના સાહબઝાદા હતા.

૨૩ જમાદિલ આખર, ૧૩૪૪ / ૮ જાન્યુઆરી ૧૯૨૬, ના રોજ આપ રહ. દેવબંદ ખાતે પેદા થયા હતા. હઝરત અકદસ મવલાના અશરફ અલી થાનવી રહ. જેવા બુઝુર્ગો પાસેથી તાલીમ, તરબિયત મેળવી હતી. દારૂલ ઉલૂમ દેવબંદમાં હઝરત શૈખુલ ઈસ્લામ મવલાના હુસૈન અહમદ મદની રહ., હઝરત મવલાના ઐઝાઝ અલી રહ., હઝરત મવલાના શેખ ઈબ્રાહીમ બલ્યાવી રહ., હઝરત મવલાના ફખ્રુલ હસન રહ. જેવા વિદ્વાનો પાસેથી તાલીમ મેળવીને આપ રહ. ફારિગ થયા.

તાલીમ પછી દારૂલ ઉલૂમ દેવબંદમાં તાલીમ સેવા બજાવતા હતા. તરજમએ કુરઆન, હિદાયહ, મિશકાત શરીફ, બુખારી શરીફ વગેરે કિતાબોનો આપ દર્સ આપતા હતા. પછી ૧૪૦૩ હિજરીમાં વિવાદ થયો તો આપ રહ.એ 'દારૂલ ઉલૂમ દેવબંદ વકફ' નામે અલગ દારૂલ ઉલૂમની શરૂઆત ફરમાવી અને ત્યાં બુખારી શરીફ પઢાવવા ઉપરાંત મોહતમિમ તરીકે સેવા આપતા હતા.

પ્રથમ હઝરત મવલાના શાહ અબ્દુલ કાદિર રાયપૂરી રહ.થી બયઅત હતા. પછી પોતાના વાલિદ હઝરત મવલાના કારી તચ્ચિબ સાહેબ રહ.ના ખલીફા અને જાનશીન થયા.

ભારતીય મુસ્લિમોની રાહબરી અને મિલ્લી સેવાઓમાં આપ રહ.નું વિશેષ યોગદાન છે. મુસ્લિમ પર્સનલ લો બોર્ડના ઉપપ્રમુખ હતા. ઉપરાંત મજલિસે મુશાવરતના પ્રમુખ, અલીગઢ મુસ્લિમ યુનિ.ના કોર્ટ મેમ્બર હતા. ઈસ્લામિક ફિક્હ એકેડમીના સરપરસ્ત અને દા.ઉ. નદવતુલ ઉલમાના ટ્રસ્ટી પણ હતા. ઈજિપ્ત (મિસર)ની સરકાર દ્વારા એકવાર આપ રહ.ને ભારતીય ઉપખંડના વિશેષ આલિમ હોવાના બહુમાન સ્વરૂપે એવોર્ડ પણ આપવામાં આવ્યો હતો. દારૂલ દેવબંદના મોલસરી કંપાઉન્ડમાં આપ રહ.ની જનાઝહની નમાઝ પઢવામાં આવી અને દેવબંદના મશહૂર કબ્રસ્તાન મઝારે કાસિમીમાં આપ રહ.ને દફન કરવામાં આવ્યા.

કારી હસન ઇસ્લામપૂરી સા. (રહ.)

કારી હસન સા. (રહ.) મૂળ જંબુસર તાલુકાના ઈસ્લામપુર ગામના વતની હતા, દારૂલ ઉલૂમ કંથારીયામાં તાલીમ લીધાને થોડા સમય પછી તેઓ લેસ્ટર ચાલ્યા ગયા અને અંત સુધી ત્યાં તેઓ ખિદમત આપતા રહ્યા. મહૂમ જામિઅહ જંબુસરના મુહસીન હતા, રમઝાન માસ દરમિયાન મવલાના અબ્બાસ દેવલા સા. ત્યાં ચંદાના માટે જતા તો મહૂમ પોતાના અન્ય કામો સાથે જામિઅહના સફીર સા.ને ખૂબ જ તઆવુન કરતા. આમ પણ મહૂમ કારી સા. જનસેવામાં આગળ પડતો ભાગ લેતા હતા. અને અત્યારે તેમની વફાત પછી પણ તેમના વિસ્તારમાં લોકમુખે આ જ શબ્દો સાંભળવા મળે છે કે "કારી સા. (રહ.) લોકોની સેવા માટે જ જન્મ્યા હતા." અલ્લાહ તઆલા કબૂલ ફરમાવે. દારૂલ ઉલૂમ લેસ્ટરમાં તેમની તા'ઝીયત હેતુ એક (શોક) સભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. અત્રે તેની સંક્ષિપ્ત વિગત વાંચક મિત્રો સમક્ષ રજૂ કરીએ છીએ..... તંત્રી.

કારી હસન સા. (રહ.) દારૂલ ઉલૂમ કંથારીયાના હાફિઝ હતા. તાલિબે ઈલ્મીના ઝમાનાથી જ તેઓ ઉસ્તાદોના મહબૂબ હતા અને ખૂબ જ ખિદમત કરતા. ઉસ્તાદોના ઘરના નાના - મોટા કામોમાં પ્રવૃત્ત રહેતા હતા, જેમકે દૂધ - પાણી લાવવું તેમજ ઘરની અન્ય સાધન સામગ્રી બજારમાંથી લાવવી વગેરે....

મહૂમ ઘણી ખૂબીઓના માલિક હતા, મિલનસાર સ્વભાવ ધરાવતા હતા, જેની સાથે પણ તેમની મુલાકાત થતી સામેવાળાનું દિલ જીતી લેતા, જેનો પુરાવો તેમની જનાઝાની નમાઝમાં ઉમટી પડેલ જનમેદની આપે છે. અંત સુધી મોટી સંખ્યામાં લોકો તેમની દફનવિધિમાં શરીક રહ્યા. કારી સા. (રહ.) સ્વભાવે વિનમ્ર અને હસમુખા હતા, મૃત્યુ સમયે પણ તેમના ચેહરા પર મુસ્કુરાહટ સ્પષ્ટ પણે જોઈ શકાતી હતી. હસ્તા મુખે કારી સાહેબે આ દુન્યાથી વિદાય લીધી.

મહૂમ દારૂલ ઉલૂમ લેસ્ટરમાં સુપરવાઈઝર તરીકે ફરજ બજાવવા ઉપરાંત ઘરે ઘરે ફરીને ડોનેશન કલેક્શનનું કામ પણ કરતા, ઘણું જ વિશ્વાસું વ્યક્તિત્વ ધરાવતા હતા, લોકોને તેમનામાં અપાર વિશ્વાસ હતો. અલ્લાહના રસૂલ (સલ.) નું ફરમાન છે કે ભરોસા અને ઈમાનદારી સાથે ફંડ ઉઘરાવનાર માણસ અલ્લાહના રસ્તામાં જિહાદ કરનાર સમાન છે.

દારૂલ ઉલૂમ લેસ્ટરમાં પોતાના પરિવાર અને બાલ-બચ્ચાઓથી દૂર રહી માત્ર અને માત્ર મદ્રસા ખાતર રાત્રીના ૧૦ વાગ્યાથી લઈ સવારના ૮ વાગ્યા સુધી ઈમાનદારી સહિત સેવા બજાવતા. તલબાની રાહત અને કાળજીનો ખૂબ જ ખ્યાલ

રાખતા, તલબાની સંપૂર્ણ દેખભાળ અને તકેદારી રાખતા. દરેક તાલિબે ઈલ્મને બેટા કહીને જ બોલાવતા. તલબા પણ તેમની સાથે અપાર મુહબ્બત કરતા હતા.

અલ્લાહના રસૂલ (સલ)નું ફરમાન છે કે રાત્રીના સમયે અન્યોની હિફાજત કરનાર માણસ સર્વ સૃષ્ટિમાં (સૌથી) ઉત્તમ છે. અલ્લાહ તઆલા આવા માણસના સઘળા ગુનાહો માફ કરી દે છે.

અલ્લાહના રસૂલ (સલ.)નું ફરમાન છે કે બે આંખો પર જહન્નમ (ની આગ) હરામ છે, એક (તો) તે આંખ જે અલ્લાહના ખૌફથી રહતી હોય અને બીજી તે આંખ જે અન્યોની સુરક્ષા ખાતર ઉજાગરા કરતી હોય.

તલબાના કપડા પોતાના ઘરે લઈ જઈ ધોવા ઉપરાંત પ્રેસ પણ કરી આપતા. ઉપરાંત ફાટેલ કપડાંને સીલાઈ પણ મારી આપતા, ફજરની નમાઝ માટે તલબાને ઉઠાડયા પછી તબલાની સાથે સાથે તેઓ પણ તિલાવતમાં લાગી જતા. ત્યાર બાદ તેમના માટે ઈંડા, બિસ્કીટ, દૂધ વગેરે નાસ્તો તૈયાર કરી આપતા હતા.

સવારે ૮ વાગ્યે તલબાના સ્વાગત માટે રાહ જોતા હતા, તેમજ પોતાના ૨ બાળકો મુહમ્મદ અને ઈસ્માઈલને મળવા આતૂર રહેતા હતા, કેમકે રાત્રીના ડ્યૂટી હોવાથી તેઓ તેમને મળી શકતા ન હતા. જેથી તેમના બાળકોને ભેટીને તેમની ખબર અંતર પૂછતા રહેતા. તેઓ પોતાની ડ્યૂટીના સમય કરતા પણ વધારે સમય મદૂસાને આપતા, અને આ સિવાય પણ જયારે પણ દારૂલ ઉલૂમને કઈ કામ પડતું તો હસતા મુખે તેઓ હાજર થઈ જતા. ડ્યૂટી પછી ઘરે જઈ થોડો ઘણો આરામ કરતા, ત્યાર બાદ દારૂલ ઉલૂમ માટે કલેક્શનમાં લાગી જતા.

ડોનેશનનો અંદાજ એટલો નિરાલો કે સખ્ત અને પથ્થર દિલ માણસ પણ તેમની વાતોથી પીગળી જઈ અલ્લાહને રાજી કરવા ખાતર ડોનેશન આપવા રાજી થઈ જતો.

સુન્નત મુજબ જરૂરતમંદ અને મોહતાજ લોકોની મદદ કરતા હતા, આર્થિક રીતે મદદ ન કરી શકવાની સ્થિતિમાં અન્યોને મદદ કરવા પ્રોત્સાહન અને પ્રેરણા આપતા આ રીતે જરૂરતમંદની શક્ય એટલી મદદ કરતા.

તેઓ તથા તેમના અહલિયા મહોલ્લાની મસ્જીદની એક અઠવાડિયામાં ઓછામાં ઓછી ત્રણ વાર સફાઈ કરતા.

મસ્જીદની સફાઈ કરવાની હદીષ શરીફમાં ઘણી ફઝીલત આવી છે.

હઝરત કારી સાહેબે પોતાની પાછળ પોતાની પત્નિ તથા બે પુત્રો અને બે પુત્રીઓ છોડેલ છે, ૨૯ એપ્રિલ ૨૦૧૮ ના રોજ દારૂલ ઉલૂમ લેસ્ટરના સાલાના જલ્સામાં તેમનો પુત્ર મુહમ્મદ હાફિઝ થવાનો હોવાથી તેમની જિંદગીના અંતિમ દિવસોમાં તેઓ ઘણા જ ઉત્સાહિત હતા. અને ઉત્સાહિત કેમ ન હોય કારણ કે કયામતના દિવસે હાફિઝે કુર્આનના પિતા હોવાના નાતે સન્માન મળવાના હકદાર

થવાના હતા... ! તેમજ તેઓનો એક વિશેષ ગુણ એ હતો કે ઘરડાઓને તથા રાહદારીઓને રસ્તો ઓળંગવામાં મદદરૂપ થતા.

ફજરની નમાઝ પઢ્યા બાદ દુઆ ઝિક્કથી ફારિગ થઈ સુરએ યાસીનની તિલાવત પૂર્ણ કર્યા બાદ પોતાનો મિત્ર ઉમરા કરીને આવ્યો હતો તેમના ઘરે ઝમઝમનું પાની પીવા માટે ગયા હતા. તેમના ઘરેથી પરત આવતી વેળા તેમની છાતીમાં અચાનક સખત દુખાવો થયો. બાદમાં પોતાના બાળકો તેમજ પત્નિને બોલાવી માફી માંગી ત્યાર બાદ પોતાના પડોશીઓ અને સગા વહાલાઓને બોલાવીને તેમની માફી માંગી અને લેવડ દેવડની ચોખવટ કરી અને ત્યાર બાદ દારૂલ ઉલૂમ લેસ્ટરના સ્થાપક હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ સા.ને બોલાવવા કહ્યું, અને સ્ટાફ તથા તલબાથી માફી સાફી કર્યા પછી પોતાના પુત્રને કહ્યું કે કુર્આનની તિલાવત કરી ઈસાલે સવાબ કરી આપે, એટલામાં એમ્બ્યુલન્સ આવી પહોંચી અને એમને હોસ્પિટલ લઈ જવામાં આવ્યા, મુલાકાતીઓની ભીડ વધારે હોવાથી દરેકને બે મિનિટનો સમય આપવામાં આવ્યો, અને દરેક લાઈનમાં થઈ જવાનું કહ્યું.

બે અઠવાડિયા પછી ૨૮ માર્ચના હસ્તા મુખે ઈન્તિકાલ ફરમાવી ગયા, અને અલ્લાહથી ઉમ્મીદ છે કે ઈન્શાઅલ્લાહ કયામતના દિવસે આવી જ હાલતમાં ઉઠાવવામાં આવશે. મર્દૂમ પોતાના બે પુત્રો સહિત દારૂલ ઉલૂમના ૧૬૦ તલબાને પણ યતીમ છોડી આ દુન્યાને અલવિદા કહી ચાલ્યા ગયા.

તેમના જીવનમાંથી શીખવા પાત્ર બાબતો આ છે કે આજનું કામ કાલ પર છોડવું ન જોઈએ. બલકે તરત પુરૂ કરી લેવું જોઈએ.

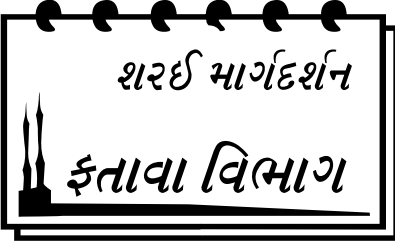
હદીસમાં છે કે તમારામાં શ્રેષ્ઠ તે માણસ છે જે અન્યો માટે લાભદાયી હોય. મર્દૂમમાં આ ગુણ ખીચોચીચ ભરેલો હતો.

મર્દૂમના જનાઝામાં મોટી સંખ્યામાં જન મેદની ઉમટી પડી હતી ખાસ કરીને ઉલમા અને દીનદારોની સંખ્યા વધુ હતી. તેમના મૃત્યુના એક દિવસ પહેલા દારૂલ ઉલૂમના ઉસ્તાદે હદીષ હઝરત મવ. અનવર નરમા સાહેબે કારી હસન સા. (રહ.)ને ખ્વાબમાં જોયા કે કારી સા. નો ચેહરો ખૂબ જ ખૂશ અને હસમુખો હતો. અને બીજા જ દિવસે આ દુન્યા છોડી સદા માટે ચાલ્યા ગયા. જે મર્દૂમ માટે જન્મતની ખૂશખબરી અને નિશાની હતી.

અલ્લાહ તઆલા કારી સા. ની મગ્ફિરત ફરમાવે, જન્નતુલ ફિરદૌસમાં ઉચ્ચ મકામ અતા ફરમાવે તથા પરિવારજનો અને મિત્રોને સખ્રે જમીલ અતા ફરમાવે. અને દાઉલ ઉલૂમ દેવબંદને તેમનો નેઅમુલ બદલ અતા ફરમાવે. (આમીન)

(જ. મુહમ્મદ અશરફ હાંસલોદ સા.ના તઅઝિયતી બયાનનો ટુંકસાર.

અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતી. મોલ્વી મામૂન ખાનપૂરી સા. જામિઅહ જંબુસર)

મવ. મુફ્તી અસ્જદ
દેવલ્વી સાહેબ
તસ્દીક કર્તા
મવ. મુફ્તી અહમદ દેવલા સાહેબ
સદર મુફ્તી જામિઅહ જંબુસર

બેભાન વ્યક્તિ માટે નમાઝ અને ઝકાતનો હુકમ

સવાલ : એક ઔરત પોતાના જમાઈના ઘરે રહે છે, તેણી સાહિબે નિસાબ (ઝકાત પાત્ર માલ - મિલકત વાળી) છે, પરંતુ તે બેહોશ રહે છે, તો ઝકાત વાજિબ થવા માટે અકલમંદ હોવું જરૂરી છે ? સદર ઔરત ઉપર નમાઝનો શું હુકમ રહેશે ?

જવાબ : حامدا ومصليا ومسلما

(૧) ઈસ્લામી નિયમ મુજબ બેહોશી - બેભાનીની અવસ્થા ઝકાત વાજિબ થવામાં બાધ રૂપ નથી. માટે મઝકૂર ઔરત જ્યારે કે શરીઅત મુજબ ઝકાત પાત્ર માલથી માલદાર છે તો બેભાન રહેવા છતાં તેના ઉપર ઝકાત વાજિબ થશે, ઝકાત વાજિબ થવા માટે અકલની શર્ત જરૂરી છે, મઝકૂર ઔરતના બેભાન થવાથી અકલ પર માત્ર પરદો પડી જાય છે, પાગલ વ્યક્તિની જેમ અકલ ખતમ થતી નથી, જ્યારે બેભાનીની હાલતમાં અકલ બાકી રહે છે, તો તે ઝકાતના વાજિબ થવામાં બાધરૂપ બનશે નહીં.

(૨) ઔરતની બેભાનીની અવસ્થા અવિરત પણે બરાબર ૨૪ કલાકથી વધુ રહેવા પામી હોય, તો નમાઝોની અદાયગી લાઝિમ નહીં થશે, તેટલી મુદતની નમાઝો સાકિત - ખતમ થઈ જશે, કારણ કે આવી હાલતમાં નમાઝોની કઝા લાગુ કરવામાં હરજ અને તકલીફ છે, અને જો બેભાનીની અવસ્થા ૨૪ કલાકથી ઓછી રહેલ હોય, તો જે નમાઝો છૂટેલ છે, તેની કઝા કરવી જરૂરી છે. (શામી : ૨ / ૫૭૩ ઉપરથી)

ફકત અલ્લાહ તઆલા વધુ જાણનાર છે.

ડાયાબિટીસના કારણે રોઝો છોડવા અને ફિદયા કે કઝાનો હુકમ

સવાલ (૨) : હું ઈંગ્લેન્ડમાં રહું છું, ડાયાબિટીસનો બીમાર છું અને હમારા

ત્યાં હાલમાં મોસમના કારણે રોજો ૧૮ - ૨૦ કલાકનો હોય છે, મજકૂર બીમારીના કારણે આટલો લાંબો રોજો રાખવો મારી શકિત નથી. ડોક્ટરોની સલાહ પણ રોજો ન રાખવાની છે, તો શું આ હાલતમાં રોજાની જગ્યાએ ફિદયાથી કામ ચાલી જશે ? ફિદયાની અદાયગી દુરુસ્ત થવા માટે શું શર્ત છે ? યાદ રહે કે વર્ષમાં અમુક દિવસો એવા આવે છે, જેમાં દિવસ ટૂંકો થઈ જવાના લઈ રોજો રાખી શકાય છે, તો શું આ હાલતમાં ફિદયો આપવો દુરુસ્ત રહશે ? અથવા રોજા રાખવા પડશે ? અગર કોઈએ મજકૂર સ્થિતિમાં ફિદયો અદા કર્યો હોય તો શું રોજાની કઝા કરવી પડશે યા નહીં ?

જવાબ (૨) : حامدا ومصليا ومسلما

જે વ્યક્તિ એટલી બધી વૃદ્ધ થઈ ગઈ છે કે હવે તે રોજા માટે શક્તિમાન નથી અથવા એવી બીમારીમાં સપડાયેલ છે કે સારુ થવાની આશા નથી અને તે રોજો રાખવા ઉપર શક્તિમાન પણ નથી, તો તેના માટે રોજો ન રાખવાની અને તેના બદલે ફિદયા આપવાની ગુંજાઈશ છે, જો પાછળથી રોજો રાખવા પર શક્તિમાન થઈ જાય અથવા બીમારીથી શિક્ષા હાસિલ થઈ જાય, તો આવી હાલતમાં છૂટેલ તે તમામ રોજાઓની કઝા લાગુ થશે જેનો ફિદયો બદલામાં અદા કર્યો હતો, અને હવે તે અદા કરેલ ફિદયાનો અલગથી સવાબ પ્રાપ્ત થશે, તે રોજાનો બદલ શુમાર થશે નહીં.

માટે રજૂ કરવામાં આવેલ સૂરતમાં ડાયાબિટીસનો રોગી વ્યક્તિ રમજાનમાં શક્તિમાન ન હોય, અલબત્ત રમજાન સિવાયના અમુક પિરયડમાં રોજાની શક્તિ ધરાવતો હોય, તો તેના માટે રમજાનમાં રોજો ન રાખવાની ઈજાઝત છે; પરંતુ જે તે રોજાની શક્તિવાળા વર્ષના ટૂંકા દિવસોમાં તેની કઝા કરવી અન્ય કોઈ શરઈ ઉઝર - કારણ ન હોય તો જરૂરી ઠરશે. (સૂરએ બકરહ : ૧૮૪) અને એવી જ રીતે એવું સમજી રોજાનો ફિદયો આપ્યો કે રોજા રાખવા પર શક્તિ નથી અને પછી શક્તિ આવી ગઈ તો આવા રોજાની કઝા લાગુ થશે અને આપેલ ફિદયાનો અલગથી સવાબ મળશે.

(હાશિયતુત્તહાવી અલલ્ મરાકી : ૬૮૮ ઉપરથી જદીદ)

યાદ રહે કે ફિદયો એક સદકતુલ ફિત્રના બરાબર અથવા સવાર - સાંજ એક ગરીબને પેટ ભરીને ખાવા ખવડાવવું છે.

ફક્ત અલ્લાહ તઆલા વધુ જાણકાર છે. (તા. ૫/શાબાન ૧૪૩૯ હિજરી)

બોધકથા .

(નં: ૮૩)

એક વૈદ - હકીમ ક્યાંક એમની ડીસ્પેન્સરી ચલાવતા હતા. એક માણસ આવ્યો અને ગજવામાંથી નાની ડબ્બી કાઢીને હકીમ સાહેબને બતાવી અને કહેવા લાવ્યો : આ સોનાનું ઘરેણું છે. દસ હજારથી ઓછાનું નથી. તમે એને રાખી મુકો અને મને પાંચ હજાર ઉધાર આપો. એક મહીનામાં તમારા રૂપિયા પાછા આપીને આ ઘરેણું હું લઈ જઈશ. હકીમ સાહેબે પહેલાં તો ના પાડી અને કહ્યું કે હું આવો ધંધો નથી કરતો. પણ આવનારે પોતાની મજબૂરી કંઈક એવી રીતે રજૂ કરી કે હકીમ સાહેબ વિવશ થઈ ગયા. પાંચ હજાર રૂપિયા આપ્યા અને ઘરેણાની ડબ્બી લોખંડની તિજોરીમાં મુકી દીધી.

એકના બદલે અનેક મહીના વીતી ગયા પણ પેલો માણસ પૈસા લઈને આવ્યો નહીં એટલે હકીમ સાહેબને ચિંતા થઈ. એમણે ઘરેણાની ડબ્બી કાઢીને બજારમાં સોની પાસે તપાસ માટે મોકલી તો ખબર પડી કે આ સોનું નથી, આ તો પિત્તળ છે. હકીમ સાહેબને ઘણો આઘાત લાગ્યો. પણ ધીરજથી કામ લીધું. રૂપિયા ગુમાવ્યા પછી તેઓ પોતાની જાતને ગુમાવવા માંગતા ન હતા. એમણે એ રૂપિયાને ભૂલી જવાનું મન બનાવી લીધું અને ઘરેણાની એ ડબ્બી લોખંડના કબાટના બદલે ખુલ્લા કબાટમાં મુકી દીધી. એટલે કે પિત્તળને સોનાના સ્થાનેથી ઉતારીને પિત્તળના સ્થાને મુકી દીધું.

આવું જ માનવીય સંબંધોના મુલ્યાંકનમાં પણ થાય છે. માણસો વચ્ચે ઘણીવાર એટલા માટે લડાઈ ઝઘડો થાય છે કે સામેવાળાથી આપણે જે આશા રાખી હતી એ પૂરી થઈ નહીં, એણે મદદ કરી નહીં, વગેરે.. પણ આવા સમયે લડાઈ ઝઘડો કરવાના બદલે ધીરજથી કામ લઈને સંબંધોનું ફરી મુલ્યાંકન કરવામાં આવે અને જે ભૂલ થઈ હતી એને સુધારી લેવામાં આવે તો લડાઈ ઝઘડાથી બચી શકાય છે. કોઈ માણસને આપણે સજ્જન સમજ્યો હતો, પણ અનુભવ ખરાબ થયો, કોઈને ખેરખાહ સમજ્યો હતો પણ તે નુકસાનકારક નીકળ્યો તો આવી સ્થિતિમાં સુંદર રીત આ છે કે એ માણસને પહેલા કબાટમાંથી કાઢીને બીજા કબાટમાં મુકી દેવામાં આવે. બસ....

Etiquettes of the Mobile Phone

Islam has never been opposed to advancement. However, certain advancements are such that together with their benefits come much harm. Whilst mobile technology and the mobile phone in particular has revolutionised the way we live, it is important that we utilise such technology appropriately.

Crude Manners : It is important to realise that there are certain etiquettes of speaking on the phone. For example when calling someone, many people do not first ask the person they are calling whether it is convenient for them to speak at that very moment. They simply begin a long conversation without any regard for the inconvenience they cause the person they have called. There are yet others who, whilst in the company of others, answer phone calls and begin to casually converse with whoever has called them. Doing this is akin to turning your face away from those in your company whilst in the middle of a conversation and engaging in conversation with someone else without any explanation or apology to the first. Such behaviour is indeed inappropriate and a reflection of crude manners.

Robber of Time : The mobile phone, whilst being a very useful item, can prove to be a robber of time too. People feel obliged to utilise the free minutes and texts they have within their contract. If one has an allowance of 500 minutes or 500 texts within his talk plan, it is not necessary to utilise all these minutes or texts. By calling people or texting them

only to use up the allowance, we are wasting valuable time which could have been utilised in productive activities.

Text Messages : Nowadays, many people send 'Jumu'ah Mubarak' texts every week to friends and associates. The contents of many of these texts are not authentic and sometimes not in line with Islamic teachings. One needs to be cautious before forwarding any message of this nature. Many people forward these messages just because they apparently sound good irrespective of the message being incorrect. Do not forward any message until you are sure of its authenticity.

If you are keen to propagate the beautiful teachings of Islam by using the text facility then make sure it is something beneficial, correct and authentic. Moreover, the day of Jumu'ah should not be fixed for this; any day and every day should be made mubarak by conveying a piece from the teachings of our beautiful din.

Name at the End of Text : Whenever you send a text message, it is important to write your name at the end of the text, because it is possible that the person you are texting has not saved your number on his mobile. As a result, he will be confused and inconvenienced when he receives the text due to not knowing who the sender is.

In The Masjid : When attending the masjid one should switch off his mobile. Failure to do so will result in one being disrespectful to the house of Allah as well as being a means of disturbance to others if the phone were to ring. It is prudent not to even leave the phone in vibration mode. In this situation if

the phone were to receive a call during salah, not only will it divert the phone owner's attention it will also disturb the person next to him. Many people immediately after the completion of salah check their phones for possible missed calls or messages. This shows that although one was physically standing in the court of Allah, mentally he was elsewhere. Thus we should switch our phones off before entering the masjid and not pay attention towards them until we leave.

Haram Sharif : Many people would not even dream of answering a phone call whilst in the masjid when they are in their localities. However we observe the very same people freely using the mobile phone in the Haram Sharif in Makkah and Madinah. One should make a firm resolution and refrain from this for this leads to neglect and many other wrongs whilst in blessed places.

Musical Ring Tones : We should make sure that we have an appropriate simple ring tone on our mobile phone. To keep a musical ring tone is haram as the playing of music, or being a means of it being played is a sin. It is quite unfortunate that even when in Haramayn Sharifayn whilst performing tawaf or presenting salam to the Prophet sallallahu 'alayhi wasallam, the musical tones of mobile phones are heard. This is haram and a major sin. Safeguard yourself from such things that distance you from the Creator.

Islamic Ring Tones : The adhan, salam, tilawah of the Glorious Qur'an, nat and nashid are used as ring tones by many on mobile phones. The adhan has a set time and a purpose and should only be announced at the time for the stipulated purpose.

Salam also has a specific purpose which is to greet one another. The Glorious Qur' an is the word of Allah and has been sent for guidance of mankind. The Shari'ah has stipulated many rulings in regard to this great book. Nat and nashid are recited to inculcate and increase the love for our beloved Prophet sallallahu 'alayhi wasallam in our hearts. None of these should be used to inform us that someone is calling us. This is disrespectful. One should merely keep a simple ring tone for this purpose.

How Many Rings? : If when ringing someone one finds that the phone cuts off after a few rings or diverts to an answering machine, then the caller may try again. One should retry a maximum of three times for it may be that the person was busy and as he approached the phone it stopped ringing and thus he was unable to answer. However, there are some phones that do not divert or cut-off and keep ringing. In such cases the caller should let it continue ringing for that duration which would be considered normal, approximately ten rings. If the call is not answered then put the phone down because not answering indicates that the person is either occupied or does not wish to speak. Do not cause inconvenience by compelling.

Mobile and Teachers : It is not permissible for teachers at madrasah or school to use the mobile during their working hours, for the madrasah and the school has purchased that time from them. This time does not belong to them; it has become the property of the employing establishment.

બોલવાનો સમય

તમને જ્યારે લાગે કે તમારા ખામોશ રહેવામાં નુકસાન છે ત્યારે જ બોલો. ઘણીવાર ફાયદો જોઈને બોલવામાં પણ નુકસાન થાય છે.

સલાહ મશ્વેરો

કોઈ તમારી સાથે એની સમસ્યા બાબતે મશ્વેરો કરે તો પોતાને કાબેલ અને સામે વાળાને નાકાબેલ ન સમજો. ઘણીવાર મશ્વેરો માંગનાર વધારે કાબેલ હોય છે, પણ સલાહ – મશ્વેરામાં જે ફાયદો છે એ એકલા લીધેલા નિર્ણય કરતાં વધારે સચોટ હોય છે. કાબેલ માણસ જો પોતાને કાબેલ સમજીને બીજાથી મશ્વેરો કરવાનું બંધ કરી દે તો ધીરે ધીરે તે એકલો પડી જશે અને પછી એની કાબેલિયતને પૂછનારું પણ કોઈ નહીં હશે.

અકલમંદ માણસ

ઈમામ ગિઝાલી રહ. ફરમાવે છે : અકલમંદ માણસે ઘરમાં બાળકોની જેમ અને કોમ – સમાજમાં મરદની જેમ રહેવું જોઈએ.

આમાલ અને નેઅમત

માણસને જે કંઈ મળે છે એ અલ્લાહની મહેરબાની હોય છે. માણસના આમાલના હિસાબે આપવામાં આવે તો માણસ પોતે જ સમજી શકે છે કે કેટલું મળે ? માટે જ દરેક સ્થિતિમાં

શુક કરવો જરૂરી છે.

સારો – નરસો સમય

માણસ ઉપર આવતો કપરો સમય અને મુસીબતના દિવસો પારદર્શક કાચ જેવા છે, જેમાંથી સંબંધીઓના ચહેરા સ્પષ્ટ દેખાય છે. અને સારો સમય વાદળો જેવા હોય છે. એમાંથી તો ચોંદમીનો ચાંદ પણ ઝાંખો દેખાય છે.

સબ

સબ્ર એવી સવારી છે જે પોતાના સવારને કઠી પડવા નથી દેતી. કોઈના પગોમાં પણ નહીં અને કોઈની નજરોમાં પણ નહીં.

કમીનાપણું

દોલત મળ્યા પછી કોઈ માણસ તમારી મજલિસ અને બેઠક છોડી દે તો સમજો કે એમાં કમીનાપણું છે.

અલ્લાહની યાદમાં સુકૂન

દુનિયામાં બધું જ સારું અને સુખદાયક હોત તો લોકો અલ્લાહને યાદ જ ન કરત. મુસીબતો અલ્લાહની યાદ અપાવે છે. માટે મુસીબત આવ્યા પછી સુકૂન માટે અલ્લાહને યાદ કરો, એના કરતાં બેહતર આ છે કે મુસીબત આવતાં પહેલાં જ અલ્લાહને યાદ રાખો. કારણ કે સુકૂન અલ્લાહની યાદમાં છે. આપણે અલ્લાહની યાદમાં પહેલેથી જ હોઈશું એટલે સુકૂન મળશે, એટલે કે મુસીબત આવશે જ નહીં.